

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Johannes Hansen

Mit liv, min by og min slægt..

Mit liv, min by og min slægt ...

**Brudstykker af en landsbyknejs
erindringer..**

Johannes Hansen

***"For børnene og mig har hun været en kærlig og god Mor og Hustru."
(fra Haise til Anne ved diamantbrylluppet d.27.7.2004)***

Forord

Hvis også fremtidige slægter skal have en chance for at forstå sig selv og det samfund de er en del af, er det af uvurderlig betydning, at der skrives og fortælles historier. Fortællingen og historien om det hver enkelt menneske har gennemlevet er nøglen til at forstå sig selv og sin verden. En verden, der anno 2008, er midt i en rivende udvikling, og hvor det undertiden kan falde svært at finde tiden til at fortælle og få fortalt.

Desto mere glædeligt er det når de ældste blandt os bruger tiden på at nedfælde og fortælle om den tid de har gennemlevet. Dermed fastholdes værdifulde træk fra et samfund under hastig forvandling. Afviklingen af bl.a. den gamle landbo-kultur er vidt fremskreden, og fastholdelsen af en svunden tids øjebliksbilleder fra denne livsform er mere vigtig end nogen sinde, hvis vi vil forstå og holde fast i hvor vi kommer fra og af.

Øjebliksbillederne fra Anne & Johannes` liv og virke i Kløjeng og deres stærke tilknytning til deres hjemegn fremstår med al tydelighed på de følgende sider. Det har været livsbekræftende fra sidelinjen at få lov at opleve det engagement og den interesse, der har båret arbejdet frem.

At de hænder, der har brugt tastaturet foran computerskærmen til at nedfælde erindringerne, også blev brugt til at holde et fast tag i hestenes tømmer under forårsarbejdet i marken, er blot endnu en erindring til os om den hastighed hvormed verden omkring os ændrer sig og former os.

Hermed viderebringes samtidig en varm tak til alle, der har gjort det muligt for "Haise" at fortælle sin historie.

Hans Jacob

Indholdsfortegnelse

Forord.....	3
Indholdsfortegnelse	4
Min fars familie.....	5
Min mors familie.....	14
Ungdom og krigstid	19
Kløjeng før i tiden	30
Kløjeng – gårde & folk	37
Gården.....	40
Landboliv og familieliv.....	73
Herfra min verden går	88
Nye liv kommer til	107

Min fars familie

Anders Mathiesen Hansen & Nicoline Hansen f. Nielsen

Mine bedsteforældre på min fars side kan jeg bedst huske, da jeg havde min daglige gang hos dem sammen med min far.

Fars far hed Anders Mathiesen Hansen født den 31-01-1858 i Vester Terp død den 20-08-1928 i Kløjeng. Min fars mor hed Nicoline Hansen født Nielsen den 23-04-1860 på Løgumbjerger, død den 04-09-1931 i Kløjeng.

Fars forældre havde seks børn, fem piger og én dreng. Den ældste hed Karen var ugift og boede i Kløjeng. Anne gift med Johannes Hansen og boede i Borg. Johannes gift med Jørgine Lohmann (mine forældre) boede i Kløjeng. Hansine gift med Georg Andersen boede i Kløjeng. Maren ugift boede i Kløjeng. Andrea gift med Christian Schmidt boede i Jørgensby ved Agerskov senere i Arrild

Mine bedsteforældre overtog gården efter bedstemors forældre Karen Hansdatter født Lund og Hans Jensen Nielsen, som igen havde overtaget den efter hans bedsteforældre Botilla og Hans Jensen i Kløjeng, søn af Anke født Hansdatter og Jens Petersen, som efter hvad jeg er kommen frem til på Arkivet i Aabenraa, har haft gården først. (Dette er dog ikke fuldt ud bekræftet).

**Karen Hansdatter
f. Lund**

Min far Johannes Hansen

Min far (født 11.4.1887, død 20.1.1951) arbejdede sammen med sine forældre indtil 1928, da far selv overtog gården. Vi byttede ejendom (Lovrupvej 5) med mine bedsteforældre. Bedstefar døde dog kort tid efter, han havde afstået gården til far. Det blev derfor bedstemor der sammen med hendes ugifte datter Maren, der boede på ejendommen, indtil hun døde. Derefter arvede fars ugifte søstre Maren og Karen den lille ejendom efter deres forældre.

Efter hvad en lærer Lange, vi havde i Kløjeng, har fundet ud af, er alle husene i byen brændt under Svenskekrigen, og således efter den tid er alle de ældste gårde i Kløjeng bygget op omkring år 1700, hvad godt kan være muligt, da stuehuset på min bedsteforældres gård var meget gammelt og godt kunne være fra den tid. Stald og lade byggede bedstefar nyt i 1905.

Mit barndomshjem 1922-23. Yderst til venstre: Tante Andrea Hansen, yngste datter af Nicoline & Anders Hansen. I midten: Tante Maren Hansen, datter af Nicoline & Anders Hansen. Yderst til højre: Min farmor Nicoline Hansen, født Nielsen

Efter hvad der er bleven mig fortalt, har en del af jorden været dækket af lyng og egekrat (også kaldet skrøb). Denne del af jorden blev med tiden opdyrket og blev til god landbrugsjord. Der hørte også en del mose til, hvor der blev lavet tørv til at fyre med hele året.

Tørvestrygning i Kløjeng og Hønning Mose

Eftermiddagskaffe i Kløjeng mose

Nu vil jeg fortælle, hvordan vi lavede tørv i min bedstefars og min fars tid. Vi kaldte det at stryge tørv. Det blev lavet på den måde, at der i mosen blev lavet en tørvetråde (tørtråj - på sønderjydsk). Den bestod af en bund af brædder, som blev taget fra staldloftet, der dengang bestod af løse brædder, der kunne fjernes til dette formål. Ved kanterne og siderne blev der sat brædder op støttet af korte pæle, der blev banket i jorden, så det lignede en stor kasse. Derefter blev den fyldt med mosejord, der blev kørt til med hestevogn. Når der så var fyldt op, blev det overdænget med vand. Det skal bemærkes at "æ tørtråj" lå, hvor der var vand. Vandet blev smidt på, mens man red rundt i "æ tørtråj" med to heste. Man red på den ene, mens den anden var bundet fast i halen på den hest, man red på. Man red rundt så længe at det hele var en tynd masse, hvoraf der så kunne laves tørv. Hestene blev derefter skyllet af om benene, og havde derefter fri til næste gang, der skulle fyldes op og æltes dynd.

Efter at dette var forbi, blev dynden kørt ud på en jævn plads. Det skete på den måde, at vi kørte den ud på en trillebør, der var uden kanter, og hvorpå der lå en form med 25 rubrikker. Herpå blev dynden så læsset på med en skovl lavet af træplade. (Bunden i "æ tørtråj" måtte ikke beskadiges, derfor var skovlen lavet af træ). Derpå blev trillebøren kørt ud på liggepladsen og vippet på en ganske bestemt måde, uden at dynden flød ud af formen. Når dette var sket lå der 25 tørv. Sådan blev man ved til al dynden var trillet ud på liggepladsen.

Tørvestrygningen, som det også kaldtes, varede omkring en uges tid og da var der lavet tørv til et års forbrug. Man vidste hvor mange tørv der var lavet, og hvornår der var lavet tilstrækkelig med tørv. Tørvene skulle derefter ligge og tørre i 10 til 14 dage og så skulle de ringles, for at blive helt tørre. Det foregik på den måde, at man lagde 6 tørv i en rundkreds derpå 5 ovenpå, så 4 derefter 3 og til sidst 2 således at der var 20 tørv i en ringle. Sådan en ringle kunne man løfte på en gang og kaste op på vognen, når tørvene var tørre nok til at komme i hus.

Når man var færdig med at lave tørv, skulle brædderne i bunden og ved siderne tages op og vaskes rene for mosedynd. Derefter blev de sat op i en trekant, sådan at der var luft imellem, så de kunne tørres for senere at blive kørt hjem og lagt op som loft over stalden.

Når så tørvene var blevet tørre, blev de kørt hjem og læsset af i tørveladen. Det var en lade bygget op som man i nutidens sprog ville kalde et A- hus. Taget gik helt ned til jorden i begge sider og var tækket med strå. I den ene ende var der en port, hvor man kunne køre ind med en vogn. Laden rummede brændsel til hele vinteren og der var desuden plads til stadsvognen, som også var anbragt der. Senere da far overtog gården, fjernede han den gamle lade og lod bygge en ny og større vognport med mere plads til maskiner og brændsel.

Den nye lade bygget omkring 1932. Min bror Anders ses på taget

Den måde lavede vi tørv på helt til efter anden verdenskrig. Vi købte da en graveret i Hønning mose, hvor vi lavede tørv på en anden måde. Dynden blev gravet op i store blokke, læsset på en slæde og slæbt ud på liggepladsen med en hest. Blokkene blev læsset af med en greb og slået i stykker med den samme greb på tværs, så der dannedes tørv af blokken. Det kunne lade sig gøre på den måde, da dynden holdt bedre sammen. Tørvene blev efter et stykke tid, når de var tørre på den ene side, vendt for at blive helt tørre på begge sider. At lave brændsel på den facon fortsatte i en del år, indtil vi fik indlagt centralvarme i 1965 og fik os et elektrisk komfur til brug i husholdningen.

Der blev lavet tørv til tre husholdninger, mine forældres, mine tanters og vor egen.

Når tørvene var tørre blev de kørt hjem. Til at begynde med skete det med hestekøretøj, men senere da vi fik traktor og gummivogne, blev tørvene hentet hjem med dette køretøj. Det var en stor lettelse på sidstnævnte måde. Traktoren blev også brugt til at slæbe tørv ud ved gravningen af tørvene.

Fra v. ses: Hanne Hansen, Asmus Borg, Christiane Borg, Johannes Hansen(Haise), Jørgine Hansen, Johannes Hansen, Peter Borg og Jens Borg

Man hyggede sig ved eftermiddagskaffen ved tørvestrygningen. Vi var to gårde i Kløjeng der stadig blev ved med at lave tørv, som man havde lavet brændsel i flere år tilbage i tiden. Det var Jens Borg, Gaarsblok og os der hjemme Johannes Hansen, som fulgte i bedstefars fodspor. Vi gjorde det gerne på samme tid, så der var selskab i mosen. Eftermiddagskaffen blev altid indtaget i fællesskab, bragt af Binne Borg den ene dag og min mor den næste dag.

Arbejdet på marken og i stalden

Arbejdet i stalden og på marken blev gjort af min bedstefar sammen med far, dengang jeg var dreng. Vi boede på den lille ejendom, hvorfra far hver dag gik om til sine forældre og hjalp ved arbejdet på gården. Det var det grove arbejde, der blev udført af far og bedstefar herunder pasning af kreaturer, heste og svin samt alt markarbejdet. Det var dengang, efter datidens begreb, en moderne stald, med fodergang foran køer og kalve. Stald og lade havde bedstefar ladet bygge i 1905, så det var ikke så gammelt. Der var plads til omkring 26 kreaturer og 3 heste samt 1 svinesti. Man begyndte om morgenen med at malke, hvilket bedstemor og hendes hjemmeværende døtre hjalp til med alt imens mandfolkene muggede ud ved kreaturer og heste samt striglede og fodrede besætningen. Hestene blev fodret med hakkelse, der bestod af skårne havreneg. At skære hakkelse blev udført med en såkaldt hakkelsemaskine, som for vort vedkommende blev trukket med håndkraft. Foruden dette foder fik hestene også en favnfuld hø, når man fodrede dem af om aftenen.

Kreaturene fik efter malkningen vand og kraftfoder blandet med malet korn. Småkalvene fik mælk fra køerne, de større kalve skummetmælk fra mejeriet. Derefter fik køer og kalve roer, som var raspet, som man kaldte det dengang. Roerne blev raspet med en roerasper, der blev trukket med håndkraft. Senere efter at far havde overtaget gården, blev der anskaffet en såkaldt tørvasker, der blev trukket af en elmotor. Når så roerne var ædt op, fik kreaturerne om morgenen for det meste en favnfuld hø. Om aftenen blev der for de store kreaturers vedkommende efter vand, kraftfoder og roer fodret med halm. Kalvene fik hø.

Den første roeart, vi brugte hed turnips. Denne blev dog kun brugt om efteråret, når der ikke længere var græs nok på den mark, køerne græssede på om sommeren. Så var der kálroer til vinterfoder. Senere kom der nogle der hed runkelroer og senere igen fodersukkerroerne.

Det var sådan set det, der var at lave i stalden. Mælken blev, efter at man var færdig med malkningen, og den var siet, hældt over i mejerispande og kørt på trillebør fra gården ned til vejen, da gården lå et stykke fra denne. Her blev den hentet af mælkekusken, som var lejet af de forskellige gårde til at køre mælken til mejeriet. På mejeriet blev mælken skummet og fløden taget fra til kærning af smør og til ost. Man fik så den skummede mælk tilbage til kalve og svin.

Høbjærgning

Hø var et meget vigtigt foder før i tiden. Det var for det meste enghø, som det kaldtes. Der var til enhver gård i Kløjeng en lav eng hvor der blev lavet hø (bjærgget hø på datidens sprog). Til gården derhjemme hørte der 22 tønder land eng. Høet blev tilbage i tiden slået med le. Senere blev der dog i bedstefars tid anskaffet en græsslåmaskine i halvpårt med en nabo. Dette blev dog senere opløst, og man fik hver sin maskine.

Høet blev lavet på den måde, at man først slog græsset enten med le eller med græsslåmaskinen. Der kunne sommetider, når der var falden megen regn, være så blødt i engene, at hestene ikke kunne gå der uden at synke i, fordi jorden var opblødt af regnvandet. I de tilfælde måtte man slå græsset med le. Det gik for sig på den måde, at der gik en karl foran og brugte leen, mens der bagved gik en med en rive og rev det slåede græs til side, så den næste kunne komme til med leen. Jeg har selv været med til at rive af ("rach a" som det kaldtes dengang). Høet skulle så ligge nogle dage og vejres, for at blive tjenlig til at blive revet sammen, enten med håndkraft og trærive eller med hesterive. Hesteriven havde vi også og for det meste var det også den vi brugte, da det var både lettere og hurtigere. Derefter blev høet skubbet sammen i stakke, for senere at blive kørt hjem i laden i "æ hø-fag" som det kaldtes og brugt til at fodre med om vinteren. Det var før i tiden af stor betydning at have noget godt hø at fodre med.

Gårdens tilhørende jord og avlen.

Der hørte til gården 11 hektar eller 22 demat i sønderjydske målestok (1 hektar = 10000 kvadratmeter, 1 demat = 5000 kvadratmeter) i 2 skifter, hver på 11 demat. Den ene var lidt højere i bonitet, hvoraf en del godt kunne pløjes, og der kunne avles korn på noget af det. Der var i denne eng dog et stykke på 3 demat, der lå hen som uopdyrket hede indtil 1929, da far havde overtaget gården. Da blev det opdyrket og gjort til brugbar jord. Den anden eng var lavere og moseagtig. Denne eng var fra bedstefars tid afvandet på datidens måde, idet der var gravet nogle render kaldet pilegrøfter (pilgrav på sønderjydske).

Disse render førte ned til en større grøft, for på den facon at dræne de lavere dele af engen. De højere stykker af denne eng kunne slås med græsslåmaskine, mens den lavere del måtte slås med le, når der blev lavet hø. Det var på den måde man drænedede i min bedstefars tid. Han var, efter den tids begreb en meget dygtig landmand, efter hvad der er blevet mig fortalt af andre.

Disse enge blev for det meste brugt til høbjærgning, med undtagelse af helt enkelte stykker, der blev pløjet, så der kunne sås korn på dem. Efter at far havde overtaget gården i 1928 gik der en del år med at bruge engene på denne måde, men så blev der sat noget arbejde i gang fra Statens side, der blev kaldt nødhjælpsarbejde. Man kunne sende en ansøgning ind om at få bevilliget tilskud til dræning af lavere enge og marker, som var vandlidende. Ansøgningen blev sendt til Hedeselskabet, der stod for det man kaldte papirarbejdet med hensyn til tegninger og beregninger af omkostninger ved det pågældende arbejde. Der kunne samtidig søges billige jordforbedringslån ved Staten til arbejdets udførelse. Alt dette fik min far sat i gang og fik drænet de lave arealer samt andre vandlidende marker.

Efter at afvandingen var udført og og drænsrenderne var jævnet, kunne de lave enge pløjes og der kunne sås korn. Der blev dannet et mergelselskab, som stod for levering af mergel til de drænedede marker og enge. Der blev for det meste sået havre i de nypløjede enge. Det gav meget gode afgrøder. Der var en mark mere i nærheden af engene (kaldet Østerlyk), der hørte til ejendommen. I denne var der 2 mergelgrave, som de kaldtes. Der var der før i tiden bleven gravet mergel op med håndkraft for at få mergel til markerne hjemme ved gården. Der fandtes en del mergelgrave rundt om på markerne der i nærheden. Denne mark blev mest brugt til græsning af ungkreaturer, stude og kvier.

Markerne omkring gården blev anvendt til græs til køerne i sommertiden. Desuden blev der avlet korn og roer til foder om vinteren. Af korn var det mest rug samt byg og havre. Det blev meget brugt dengang at så blandingssæd, der bestod af byg, havre og sommerrug. Sommerrugen var med i blandingen, da den var langstrået og blev anvendt til at binde negene med, når der blev høstet med le eller aflægger. Kornet blev i den allerførste tid af min barndom sået med hånden af min far og bedstefar. Man gik med en kurv flettet af rughalm med kornet i og strøede det ud på marken, når denne var pløjet og harvet tilrette, så sæden kunne sås. Senere fik vi dog en såmaskine. Der var også en anden afgrøde, der skal nævnes. Det er boghvede ("Tarr", som den kaldtes på sønderjydsk). Denne afgrøde blev brugt i husholdningen til grød og lignende. Den blev sået på samme måde som korn og høstedes med le og bundet i neg, men den blev sat op på en anden måde (skokket, som man kaldte det) nemlig med toppen nedad, mens korn blev skokket med roden nedad to og to sat sammen med tolv neg i hver skok .

Kornet blev i de første år af min drengetid - mens bedstefar havde gården - høstet med le. Senere i fars tid fik vi lavet et aflæggeapparat til græsslåmaskinen. Det blev lavet af den lokale smed. Det var lavet på den måde, at der på knivbjælken blev anbragt en slæde af smalle brædder, der kunne hæves med foden. Over det højre hjul var anbragt et sæde, hvorpå der sad en mand med en speciellavet rive, som vedkommende brugte til at lægge det høstede korn tilrette, så det dannede et neg, hvorefter neget blev lagt på jorden for at blive bundet af det efterfølgende mandskab. Der skulle altid være to på maskinen, en til at køre hestene og en til at lave neg. Det var mit job at køre hestene, mens far lavede negene. Sådan blev der høstet indtil vi fik en selvbinder sammen med 2 andre naboer. Den ene af parthaverne var en yngre mand. Han kørte med selvbinderen, da far og den anden nabo aldrig havde kørt med selvbinder før, og naboens søn og jeg var for unge til at blive betroet at køre selvbinder. Vi fik dog med tiden lov, da vi var bleven et par år ældre. Negene blev efter afhøstningen sat op i skok - som det kaldtes - med 12 neg i hver hob, 5 skok til en trave (en trave bestod af 60 neg), for efter et stykke tid at blive kørt i hus, når det var passende tørt. I skrivende stund høstes alt korn for det meste med mejetærsker.

Marken omkring gårdens bygninger var i et stykke på ca. 27 hektar eller 54 demat, der var delt i flere skifter. På østsiden fulgte markerne vejen fra Kløjeng mod Løgumbjerger. Ved sydsiden ind mod naboens jord dannede en grøft skellet. En grøft dannede også skel mod vest, mens skellet mod nord ind mod den anden nabo bestod af et dige. I det sydvestlige hjørne var der 4 demat hede og skrøb (egekrat). Resten var agerjord, som kunne dyrkes med de forskellige afgrøder af korn, roer og kartofler, samt græs til køer og ungkreaturer om sommeren. Fra før i tiden gik der en vej om forbi stalden fra Kløjeng tværs over marken til Vester Terp. Den blev dog kun brugt en enkelt gang imellem og senere blev den nedlagt. Denne vej skilte dog markerne af i 2 dele. Den ene kaldtes Sønder Agrene (æ Synne Ager). Den anden del vendte mod vest og kaldtes Vester Agrene (æ Vester Ager). Den ene ende helt mod vest kaldtes dog Vester Ager Ende (æ Vester Ager Æn). Denne mark var opdyrket fra hede. Det skete ved at denne del blev damppløjet, som det kaldtes dengang. Det blev udført således, at der ved hver ende af marken stod et lokomobil, en datidens maskine i lighed med en traktor, sammen en dampmaskine som drivkraft. Disse 2 maskiner trak ved hjælp af en stærk wire, en stor plov frem og tilbage. Derved blev lyngen pløjet ned og begravet i furen. Flere år efter kunne vi se, hvor furerne havde ligget, når vi pløjede den opdyrkede mark med hesteplov. Efter at kornsåningen var tilendebragt, skulle der sås roer og lægges kartofler. Mødding og ajle blev for det meste kørt ud og pløjet ned til disse to afgrøder. Når det var sket, blev der sået roer.

Først blev der før i tiden kammet op som det kaldtes. Det skete ved, at man med ploven lavede en kam. På denne kam blev roefrøene så sået med en dertil lavet maskine, der såede en række af gangen, så de kunne renses med en enkeltrenser trukket af en hest. For derefter når planterne var tilpas store at blive tyndet til de stod enkeltvis, og når de var færdigvokset at blive taget op om efteråret. Den måde at så roer på blev brugt i min bedstefars tid, mens han havde gården. Senere købte far en såkaldt Avance. Det var en maskine, der først blev anvendt til at så to rækker roer på en gang, uden at der skulle kammes op først. Derefter blev maskinen ændret, så den kunne bruges til at rense to rækker roer på en gang. Det var et stort fremskridt dengang.

Kartoflerne blev lagt på den måde, at man gik med en spand med kartofler i langs med plovfuren, mens der blev pløjet, og lagde så kartofler ned i hver anden fure. Når så kartoflerne var kommet op, blev de renseset med en enkeltrenser for senere når de var store nok, at blive hyppet, som det kaldtes. Det skete ved, at der på renseren blev anbragt en såkaldt hypper, der kastede jord op om kartoflerne. Senere i tiden lagdes kartoflerne dog med en kartoffellægger, der lagde 2 rækker ad gangen.

Roeoptagningen blev før i tiden foretaget med hånden, sådan at man med en dertil lavet roekniv først trak roen op med den ene hånd for derefter at slå rod og top af med roekniven. Med tiden fik vi et redskab, der kaldtes en Agra. Det var et tyndt skaft hvor der i nederste ende foran sad et bredt blad, der var sleben skarp, så det kunne skære roetoppen af, mens der på bagsiden sad to kroge til at rykke roen op med. Senere fik vi en såkaldt roeslæde, der var lavet sådan at den klemte roerne løse og samlede dem i to rækker. Den blev trukket af to heste, mens der stod en mand på den og kørte hestene. Allerførst skulle dog roetoppen fjernes, før man kunne slæde roerne løse og samle dem i to rækker for så at læsse dem på en vogn og dernæst køre dem hen til en såkaldt roemile, hvor de blev samlet til opbevaring til senere brug til at fodre med om vinteren.

Kartoflerne blev taget op om efteråret sidst i september eller først i oktober måned, når vi børn havde efterårsferie (kartøffelferie som det kaldtes). Optagningen skete før i tiden ved, at man med en greb eller en spade gravede hver enkelt kartoffelstamme op, for derefter at kravle langs de opgravede rækker for at samle de opgravede kartofler op i kurve, hvorefter de blev læsset på en vogn. Med tiden lånte far dog en kartoffeloptager, der blev trukket af to heste. Den kastede kartoflerne ud til siden, så de lå oven på jorden og kunne samles op uden at man skulle kravle for at få dem samlet op. Senere købte far en optager så vi havde en selv. På denne fik vi anbragt en stor kurv, der løb ved siden af optageren og samlede kartoflerne i en smal række, så de var nemmere at samle op. Efter optagningen blev de opsamlede kartofler samlet i en såkaldt kartoffelmile for at blive dækket til. Først med et lag halm, derpå kom der jord ovenpå, og når det begyndte at blive frostvejr blev der lagt nok et lag halm og jord på, for at holde frosten ude.

Dette er, hvad der i det store og hele er at fortælle om arbejdet og bedriften på bedstefars og fars tid. Her i 1999 udføres arbejdet på andre og lettere måder.

Min mors familie

Jeg vil nu prøve at skrive om det, jeg kan huske fra mine bedsteforældres tid. Min mors far har jeg aldrig kendt, han hed Hans Madsen Lohmann født den 2-8-1836 i Bjert, død den 23-11-1912.

**Min mor Jørgine Olufsine
Hansen født Lohmann (født
28.10.1881, død 4.12.1960)**

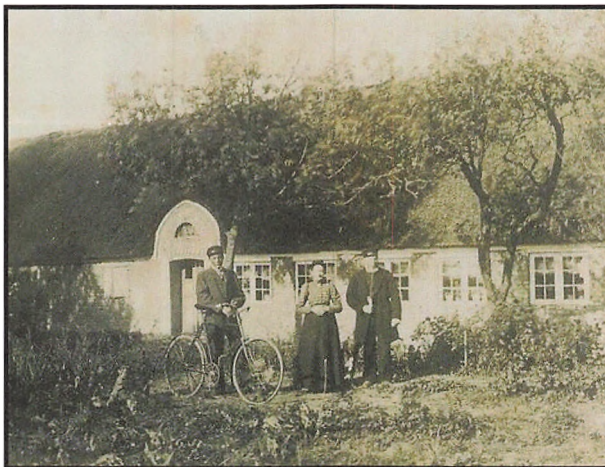
Min mors mor har jeg dog lidt kendskab til. Hun hed Hanne Marie Lohmann født Hansen på Løgumbjergerne den 2-11-1848, død den 26-8-1920, da var jeg 5 år. Jeg husker at mor og jeg besøgte hende, mens hun var syg. Hendes ene øje var helt mørkeblåt. Hun var blevet ramt af en kohale i øjet, mens hun malkede. Det udviklede sig til kræft, der blev hendes død.

Min mors forældre havde en børneflokk på ti, hvoraf de syv var piger og de tre var drenge. Af drengene tog den ældste Mads Lohmann til Amerika, da han ikke ville være tysk soldat. Hans søster Johanna Lohmann tog senere dertil. De andre to sønner blev hjemme og måtte så være tyske soldater begge to. De var med i den første verdenskrig 1914-18. Den yngste Ole Madsen Lohmann kom ikke hjem, han faldt ved Somme i Frankrig. Den ældste, der hed Jørgen Hansen Lohmann, kom hjem og overtog ejendommen efter sin mor. Han blev senere gift med Kathrine Berndt fra Øbjerg.

**Mig selv som lille sammen med min mor samt hendes søster Maren(liggende) og tre veninder fra Løgumkloster
Kort fra min mor og mig til min far ved fronten i Frankrig.**

Af døtrene var der Margrethe gift med Peter Jakobsen og boede på Løgumbjerge, Kathrine gift med Hans Lagoni boede i Kløjeng, Oluf sine Jørgine gift med Hans Mathiesen Hansen boede først på Løgumbjerge senere i Løgumgaard, Kjestine gift med Johannes Bech boede i Lovrup, Jørgine Oluf sine (min mor) gift med Johannes Hansen boede i Kløjeng og Maren gift med Frans Muusmann boede i Bredebro.

Fra min mors hjem. Jørgen Hansen Lohmann med cyklen og min mors forældre Hans Madsen Lohmann og Hanne Marie Lohmann

Det jeg fortæller om min mors familie er blevet mig fortalt af mine forældre og medlemmer af min mors søskendeflok og andre familiemedlemmer, da det er fra før Genforeningen 1920.

Min mors familie var helt igennem dansksindede, hvilket ikke var lige nemt at være i den tid, da Sønderjylland var under tysk herredømme. Min mors bror Jørgen var soldat i 3 år op til første verdenskrig, hvori han deltog i 4 år. Det var svært for ham at få orlov, da der fra tysksindede naboer blev meddelt til den tyske militærledelse, at han var dansksindet. Sådan var vilkårene dengang.

Af gamle postkort og breve, som jeg har fået af min mors søster Maren, kan jeg forstå, at man dengang, når et medlem af familien var hjemmefra og tjente hos fremmede, sendte dem et kort eller brev, når der var noget, som skulle fortælles om. Således også lykønskninger samt jule- og nytårshilsner. Af de forskellige postkort, som min mor har sendt til sine søskende, kan jeg skønne at det danske sindelag slår igennem gang efter gang i den tyske tid. Hun har flere gange sendt postkort med det danske flag på. Hun var i 1907-1908 i Danmark på et 5 måneders ophold på Odder Højskole. På et postkort, hun sendte hjem til hendes mor og søskende, stod der i det ene hjørne: "Der findes i verden ej skønnere Læ end under det danske bøgetræ."

Postkort fra min mor da hun var på Odder Højskole 1907-08

Min mor og jeg boede i et mindre hus, mens min far var med i første verdenskrig ved fronten i Frankrig. I huset havde der før været smedje. Det lå midt imellem min fars hjem og min mors hjem midt i Kløjeng. Der boede vi da min far kom hjem fra krigen d. 14 december 1918. Senere flyttede vi ind i en mindre ejendom, som min bedstefar havde købt til aftægtsbolig. Vi boede der indtil 1928 og først da overtog far gården efter sine forældre. Mine to søskende, Hanne Marie Hansen født den 2-11-1919 og min bror Anders Mathisen Hansen født den 13-07-1921, blev født der.

Der var i den tyske tid i hver by på landet en kommuneforstander, som blev valgt af mændene i hver enkelt by, således også i Kløjeng.

I 1920 før Genforeningen, mens vi endnu var under tysk herredømme, var der valg af en kommuneforstander i Kløjeng. Min far blev valgt som den første dansksindede til denne bestilling, det resulterede i at nogle naboer som jævnlige kom sammen med mine forældre, trak sig tilbage.

Da der skulle være afstemning om Sønderjylland skulle forblive at være under tysk herredømme eller tilbage til Danmark, var der stor spænding inden for de to grupper af danske og tysksindede. Denne spænding kunne så resultere i forskellige ubehagelige ting.

Jeg havde to onkler, der havde fået rejst hver en flagstang for at de kunne flagre med det danske flag på Afstemningsdagen den 10. februar 1920. Aftenen før Afstemningen blev begge flagstænger knækket i ly af mørket. Da det om morgenen blev opdaget, hvad der var hændt, blev der spændt heste for en vogn og i en fart hentet to granstammer, som der i hast blev lavet flagstænger af og situationen var reddet.

Morbror Jørgen Lohmann afbarker flagstang i 1920

Af begivenheder omkring Afstemningen husker jeg ikke ret meget. Kun fortalte min bedstemor mig, at da resultatet var blevet bekendtgjort, blev der festet og danset hos min onkel Georg og tante Sine. Det var danskerne, der var glade for resultatet. Tyskerne derimod havde drikkegilde hos en anden nabo for at drukne deres skuffelse over det for deres vedkommende skuffende resultat.

Da så Genforeningen var blevet en realitet og Sønderjylland var blevet en del af Danmark, kan jeg huske, at jeg var med min far ovre ved skolen for at fjerne den tyske flagstang. Den var malet hvid med en sort stribe, som snoede sig hele vejen ned ad stangen. Knoppen var malet sort og den var spids. Vi børn fik den til at sparke rundt med.

Dengang far var blevet valgt til tysk kommuneforstander blev der sat et skilt op ude på muren med den tyske ørn. Det blev fjernet samtidig med flagstangen ved skolen Det er, hvad jeg kan huske og hvad der er blevet mig fortalt af mine forældre fra den tid.

Der kunne således være lidt drillerier naboer imellem om dansk og tysk. For eksempel sagde den ene "Gebudsdav"(Geburtstag) den anden sagde Fødselsdav (Fødselsdag). Det kunne godt i al fredsommelighed vare ved en hel aften mellem min mor og vores nabo.

Et andet tilfælde, som Annes bror Nis har fortalt os om fra nabobyen, var lidt af en anden slags. Der blev holdt grande i byen, hvor mændene var samlede for at drøfte forskellige ting, som skulle ordnes. Da man var færdig med forhandlingerne, blev der serveret kaffepunch, og de gjorde deres virkning. På væggen i stuen hang der et gevær og forskellige billeder, blandt andet et af den tyske rigskansler Bismarck. Værten var tysksindet og meget militaristisk indstillet, han greb geværet og begyndte at eksercere med det. Han kom imidlertid til at røre ved Bismarcks billede, så det faldt ned på gulvet. Der var imidlertid en af gæsterne der skulle et ærinde udenfor og mens han gik forbi billedet af Bismarck kom han til at træde på det. Om det nu var med vilje eller ej kan man selv danne sig en mening om. Manden var dansksindet og ingen ven af Bismarck.

Det var i al gemytlighed hvad der prægede hverdagen naboer imellem i tiden før Genforeningen; men trods sindelagsforskellen havde vi hjemme et meget godt forhold til vores naboer og man respekterede hinandens meninger.

Ungdom og krigstid

Tiden efter, at jeg var blevet konfirmeret den 13. april 1930 var præget af den værste landbrugskrise nogensinde. Priserne på landbrugsvarer var helt i bund. Kreaturer var nede i så lav en pris som aldrig nogensinde. Grisene kostede 2,50-5 kr. pr. stk. når de blev solgt til videre opfedning og enkelte landmænd slog smågrisene ihjel, straks de blev født. Det kunne ikke betale sig at fede dem op til slagtning. Det skete dog aldrig hos os der hjemme. Det var en svær tid for mange, især når man havde megen gæld på ejendommen. Mange måtte gå fra hus og hjem og ejendommen blev overtaget af de forskellige kreditinstitutioner, samt banker og sparekasser. Senere blev der dog lavet forordninger, så ægtefællen i nogle af tilfældene kunne købe disse ejendomme tilbage, når der var grundlag for dette. Det kunne også forekomme, at den ene tog den anden med, når man havde kautioneret for et familiemedlem eller en nabo, og vedkommende ikke kunne klare sine forpligtelser over for bank eller sparekasse, så kautionisten måtte træde til for at betale det skyldige beløb. Når vedkommende da heller ikke kunne betale, måtte de begge gå fallit, sådan kunne den ene tage den anden med. Det var hårde tider dengang i trediverne. Mine forældre klarede sig igennem ved stor flid og sparsommelighed. Far måtte dog betale en veksel, han havde skrevet under på for en anden, så han måtte sælge en plag, vi dårlig kunne undvære; men vekslens skulle betales, selvom det var ærgerlige penge at skulle af med. Vi tre børn Anders, Hanne og jeg har dog aldrig manglet noget i det daglige, skønt pengene var små dengang.

I tiden efter at jeg var blevet konfirmeret var der ikke ret mange aktiviteter for de unge. Lærer Lange samlede nogle af os, som havde lyst til det, en aften om ugen, hvor vi spillede kroket og bagefter drak kaffe og hyggede os. Vi var nok en halv snes stykker der deltog; men så tog Lange på kursus i 3 år og så var det forbi med disse sammenkomster. Der var også ungdomsmøde i konfirmandstuen, hvad vi også deltog i.

Vi kunne dengang samles både danske og tysksindede unge til samvær og gilder. For eksempel holdt vi i Kløjeng, Nørrehede og Gaarsblok en del år høstfest, hvor vi samledes på skift i forskellige hjem og hjalp hinanden med at pynte op i laden og gøre klar til høstgildet. Det var med medbragt madkurv. Øl, sodavand og kaffe kunne fås hos værtsfolkene. Man samledes alle som kunne fra hvert hjem. Vi unge dansede, de ældre hyggede sig på anden måde med snak og kaffepunch, sodavand eller øl alt efter den enkeltes behov. For eksempel var der én, som var blevet lidt lystig opstemt og spurgte de andre "Gir' du en punch, Johannes? Gir' du en punch, Jens Borg". Far og Jens Borg gav punch til manden, så det blev lige til kanten; men festerne var altid vellykkede og "gemytlige", som det hedder på sønderjysk. Der blev sunget af skolesangbogen, hvor alle sang med efter bedste evne.

Der skal dog nævnes en lille episode fra det sidste høstgilde, hvor der blev foreslået en sang, der nok ikke faldt rigtig i smag hos en af deltagerne, der var tysksindet, så han protesterede højlydt, straks var der en anden af hans ligesindede, der kom og prikkede ham på skuldrene og sagde ”Så så Peter-ingen provokeren!”, og hyggen var genoprettet igen.

Samme ”Peter” blev soldat i Haderslev. Første gang de nyindkaldte var opstillet på geled blev de spurgt om der var nogle der var tysksindet. ”Peter” var den eneste der trådte frem og efter dette blev han kaldt ”den lille Prøjser”, mens han var soldat i Haderslev.

For 75 år siden udbrød i Sønderjylland, som lyn fra en klar himmel, en kamp om at sikre dansk jord på danske hænder. Fra tysk side satte man målbevidst ind for at købe gårde i de egentlige grænsesogne, ”den truede firkant” i den hensigt at skabe grundlag for en grænserevision på længere sigt.

Tidspunktet var gunstigt valgt. Sønderjylland var særlig hårdt ramt i den tilstundende landbrugskrise, og det officielle Tyskland var nu kommet så meget til hægterne efter nederlaget i 1918, at man på fredelig vis ønskede at styrke tyskheden i udlandet.

Fra dansk side var den historiske kamp om jorden afblæst i 1920. Straks da udfordringen kom i form af den hjemmetyske ”Vogelgesangs Kreditforenings” fremstød, indkaldtes til et møde på Schackenborg slot, hvor forgrundsfiguren var lensgreve O. D. Schack, sønderjydernes gamle politiske fører H.P.Hansen og Landtingsmand Hans Jepsen Christensen, Høgsbro ved Ribe var til stede. Her fik man ved hjælp fra for eksempel formuende københavnske kredse oprettet ”Landeværnet” med danske pengemidler, som modstød mod det tyske opkøb af sønderjysk jord. Den økonomiske krig brød ud med det samme, og man kan her følge, hvordan tyske statspenge dirigeredes herop gennem et ”skæg og blå briller system”. Lederen af det danske modstød var i en menneskealder den stovte, stejle gårdejer Hans Andersen, Kongsbjerg. Jordkampen i Sønderjylland har sin egen lære. Den viser, at en sådan ”krig” eskalerer hurtigt. Den er kostbar. Da resultatet kunne gøres op, viste det sig, at parterne havde købt omtrent lige meget fra hinanden. Det er bemærkelsesværdigt, at endnu omkring 1930, mens industrialismen brusede frem, da satsede både den danske og den tyske stat ensidigt på landbostanden som det kulturelt og sociologisk bærende lag. Landeværnets spontane indsats materielt og ideelt førte for 75 år siden til ”Sønderjyllands 2. genforening.

Efter afslutningen af anden verdenskrig den 5. Maj 1945 blev kampen om jorden dog til dels skrinlagt da ”Vogelgesangs virksomhed med tysk kapital samt den jord og ejendomme som var overtaget ved tvangsauktioner og andre måder ved køb og lignende, blev overtaget af den danske Stat, som tysk, japansk ejendom i form af krigserstatning. Jord og Gårde, der havde været i Kreditanstalten ”Vogelgesangs besiddelse, blev derefter administreret af Statens Jordlovsudvalg, De forskellige gårde og jord blev udstykket til husmandsbrug og brugt ved jordfordeling i de forskellige egne i Sønderjylland, hvad vi for vort vedkommende også nød gavn af, ved at vi købte nye bygninger fra en ejendom i Kløjeng, der var overtaget af staten..

Med hensyn til jordkampen så er den der til dels endnu, sådan i det lidt stille, man sælger ikke gerne sin ejendom eller jord til en med et andet nationalt sindelag.

Der var i alt 86 gårde samt 18 stk. jord som tilhørte ”Höferverwaltungsgesellschaft A-G” og som blev overtaget af den danske Stat ved kapitulationen i 1945.

Der var ikke rigtig noget ungdomsarbejde i gang her i sognet i den første tid efter at jeg havde forladt skolen, vi var nogle stykker der spillede fodbold på en mark på Løgumbjerge og nævebold henne på Gorsblok; men det blev ikke til meget og hørte op efter kort tid.

Rejsegilde på Nr. Løgums forsamlingshus i 1936

I 1936 blev Nørre Løgum Forsamlingshus bygget i Løgumbaard, det gjorde at der kom gang foreningsarbejdet i sognet. Der kom en Ungdoms og Idrætsforening. Dansk Samfund m.m. Der var fodbold for karlene og kurvebold for pigerne om sommeren. Om vinteren var der gymnastik og folkedans. Der afholdtes møder og foredrag, afstemningsfest til minde om Afstemningen i 1920, der var dilettantforestilling hver vinter med forskellige teater stykker. Der blev oprettet 2 fadderskaber, et på Mors samt et i Gentofte som var til stor økonomisk støtte for Forsamlingshuset. Der blev arrangeret udflugter i flere dage, henholdsvis til Gentofte og Mors, for de unge i sognet, hvad vi havde stor glæde af at deltage i.

Det skal lige fortælles, at da vi var på tur til Gentofte og blev modtaget på banegården, var der en fotograf tilstede og tog billeder af hele flokken. Senere ved en sammenkomst en aften var han tilstede for at vise os billederne og modtage bestillinger. Han syntes samtidig at det var lettere hvis vi betalte for de bestilte varer med det samme, vi betalte; men billederne kom aldrig ! Det er nok det, man kalder bondefangeri!!

Der blev omkring 1933 – 34 oprettet en del tyske privatskoler i Sønderjylland, således også en for Kløjeng og Vester Terp. Den begyndte i et lejet værelse hos Anne og Bernhard Brodersen, senere i 1934 blev der bygget en skole på Løgumbjergerne. Man begrundede oprettelsen af skolen med at lærer Lange var taget på kursus i et område, hvor der var flere tilfælde af børnelammelser og således måske ville komme hjem til skolen med en smitsom sygdom.

Skolen virkede til efter 2. Verdenskrig, hvorefter bygningen blev konfiskeret af staten i 1945, og blev benyttet som husvildebarak.. Bygningen blev købt tilbage i 1950 og der blev genoprettet en tysk privatskole, der blev lukket i 1976. Den tyske børnehaven flyttede ind i lokalerne, men denne blev lukket den 30. juni 1984. Derefter blev lokalerne benyttet som forsamlingshus af det tyske mindretal på egnen. Bygningen har, mens dette skrives, været sat til salg i et stykke tid.(9. juli 2003)

Det kunne ikke undgås at der, ved oprettelsen af skolen, blev dannet et skel mellem dansk og tysk ungdom især her på egnen.

Det var på den tid at Hitler kom til magten i Tyskland. Det kunne også mærkes her i grænselandet blandt ungdommen. Det blev skæbnesvangert for mange af den tyske ungdom her i Sønderjylland, da de meldte sig til tysk krigstjeneste under 2. verdenskrig. Alene i Kløjeng var der 6 der meldte sig, vi havde alle gået til skole sammen i den gamle skole i Kløjeng og vi mødtes af og til efter at vi havde forladt skolen. 4 af dem kom ikke tilbage de faldt ”fürs Vaterland”, det blev deres skæbne.

Hverdagen

Der blev i disse år dannet en national forening, der kom til at hedde ” Det Unge Grænsevæm”. Den fik stor tilslutning. Den medførte at der i Tønder den 12. maj 1933 stævnedes 10.000 unge sammen for at protestere mod nazismen og det tyske mindretals grænseflytningspropaganda. Disse unge ville markere deres hjemstavns tilhørsforhold til Danmark. En måned senere samledes 40.000 unge på Dybbøl Banke, som et endnu kraftige svar på provokationen. Vi var nogle stykker, der var med begge steder. Der gik ekstra tog fra Bredebro over Løgumkloster og Rødekro til Sønderborg, som vi kørte med fra Kloster.

For mit vedkommende kom ”Det Unge Grænseværn” til at betyde meget hele tiden igennem besættelsen. Jeg var tillidsmand for foreningen helt fra begyndelsen og blev ved så længe den eksisterede. Det var en national forening oprettet for at holde sammen på den danske ungdom især her i Sønderjylland, hvor der var stor tysk aktivitet. Der blev hvert år holdt et stort årsmøde forskellige steder her i landsdelen, der kunne samle op til 10.000 mennesker, hvor der blev holdt taler, og vist gymnastik og folkedans, hvad vi deltog i hvert år så længe det varede. Da Danmark blev besat af tyskerne den 9. april 1940 blev der holdt lav profil indenfor mødevirksomheden og navnet blev ændret fra ”Det Unge Grænseværn” til ”Dansk Nordisk Ungdomsforbund.” Vi, der havde været med i bestyrelsen og været tillidsmænd, blev under hele besættelsen kaldt til fortrolige møder forskellige skjulte steder i landsdelen i al hemmelighed, hvor vi blev orienteret om krigens gang, samt modstandsbevægelsens virksomhed i omegnen, dog ikke hvem der var med. Disse møder blev altid afholdt inde i et baglokale de forskellige steder.

En aften, mens jeg tjente i Landeby, blev jeg ringet op af Refslund Poulsen, der meddelte at vi skulle til Tønder for hjemmetyskerne ville demonstrere. Vi kørte derud og så hvordan det foregik. (Det skal bemærkes, at politiet var underrettet om, at vi var der for at hjælpe!! Der var flere end os tilkaldt). Vi var samlet hos ”Vor Bager”, som cafeen kaldtes dengang. Da så demonstrationsoptøget kom, gik vi ud på gaden for at se på, og det komiske var, at ham der gik foran optøget var lærer Hansen fra Nr. Løgum Skoles tyske afdeling, han var ikke så stor af vækst, men førte sig frem som en hane foran en flok høns til stor morskab for os, der så på. Det skal lige bemærkes, at hans mor var fra Ringkøbing! Alt gik dog roligt til med musik og Tamburmajør Hansen foran og vi kunne tage hjem uden at have været i aktion, en komisk oplevelse rigere.

Det var før krigen, vi kom nogle stykker cyklende ved Tornskov, og så at der foregik noget ovre på en mark ved siden af vejen. Det var det den tyske ungdom der under kommando af den tyske lærer fra skolen på Løgumbjerger, der holdt øvelse dér på soldatermaner. Vi kunne høre at læreren spurgte hvad vi var for nogle, for de ville ikke tage folk ind fra gaden, der blev svaret, at vi var gode nok, men vi var danskere. Vi stod lidt og så på fra vejen og hørte dem afslutte med et ”Heil Hitler ”så meningen var god nok. Det skal lige fortælles at i denne flok var der også en iblandt fra Anstalten i Løgumgaard, der hed Jens Paulsen. Han var ude i familiepleje, han fik navnet ”Jens Prøjser” hvilket navn han blev kaldt for resten af sin tid.

For mit vedkommende kom ”Det Unge Grænseværn” til at betyde meget hele tiden igennem besættelsen. Jeg var tillidsmand for foreningen helt fra begyndelsen og blev ved så længe den eksisterede. Det var en national forening oprettet for at holde sammen på den danske ungdom især her i Sønderjylland, hvor der var stor tysk aktivitet. Der blev hvert år holdt et stort årsmøde forskellige steder her i landsdelen, der kunne samle op til 10.000 mennesker, hvor der blev holdt taler, og vist gymnastik og folkedans, hvad vi deltog i hvert år så længe det varede. Da Danmark blev besat af tyskerne den 9. april 1940 blev der holdt lav profil indenfor mødevirksomheden og navnet blev ændret fra ”Det Unge Grænseværn” til ”Dansk Nordisk Ungdomsforbund.”. Vi, der havde været med i bestyrelsen og været tillidsmænd, blev under hele besættelsen kaldt til fortrolige møder forskellige skjulte steder i landsdelen i al hemmelighed, hvor vi blev orienteret om krigens gang, samt modstandsbevægelsens virksomhed i omegnen, dog ikke hvem der var med. Disse møder blev altid afholdt inde i et baglokale de forskellige steder.

En aften, mens jeg tjente i Landeby, blev jeg ringet op af Refslund Poulsen, der meddelte at vi skulle til Tønder for hjemmetyskerne ville demonstrere. Vi kørte derud og så hvordan det foregik. (Det skal bemærkes, at politiet var underrettet om, at vi var der for at hjælpe!! Der var flere end os tilkaldt). Vi var samlet hos ”Vor Bager”, som cafeen kaldtes dengang. Da så demonstrationsoptøget kom, gik vi ud på gaden for at se på, og det komiske var, at ham der gik foran optøget var lærer Hansen fra Nr. Løgum Skoles tyske afdeling, han var ikke så stor af vækst, men førte sig frem som en hane foran en flok høns til stor morskab for os, der så på. Det skal lige bemærkes, at hans mor var fra Ringkøbing! Alt gik dog roligt til med musik og Tamburmajør Hansen foran og vi kunne tage hjem uden at have været i aktion, en komisk oplevelse rigere.

Det var før krigen, vi kom nogle stykker cyklende ved Tornskov, og så at der foregik noget ovre på en mark ved siden af vejen. Det var det den tyske ungdom der under kommando af den tyske lærer fra skolen på Løgumbjerger, der holdt øvelse der på soldatermaner. Vi kunne høre at læreren spurgte hvad vi var for nogle, for de ville ikke tage folk ind fra gaden, der blev svaret, at vi var gode nok, men vi var danskere. Vi stod lidt og så på fra vejen og hørte dem afslutte med et ”Heil Hitler ”så meningen var god nok. Det skal lige fortælles at i denne flok var der også en iblandt fra Anstalten i Løgumgaard, der hed Jens Paulsen. Han var ude i familiepleje, han fik navnet ”Jens Prøjsler” hvilket navn han blev kaldt for resten af sin tid.

Jeg kom på Hoptrup Højskole i vinteren 1935—36, et ophold som jeg havde overordentlig meget nytte og gavn af. Det var en god måde at komme hjemmefra den almindelige dagligdag på og komme ind i en anden hverdag og andre omgivelser med andre kammerater. Det var for mit vedkommende et meget lærerigt og berigende ophold, hvad jeg har haft nytte og gavn af livet igennem.

Landbrugsklassen på Hoptrup Højskole vinteren 1935-36

Jeg kunne godt nok mærke, at jeg efter dette ophold havde fået hjemmetyskernes opmærksomhed lidt tættere på. Således traf jeg Bernhard en gang lige efter at H.P. Hansen (den sønderjyske fører mens vi var under tysk herredømme) var død og blevet begravet. Da faldt den bemærkning ”Det er den slags som dig der fulgte H. P. Hansen til graven.”

Tiden gik videre, jeg var ude at tjene i 2 år kom hjem igen efteråret 1939 og hjalp til. Så kom foråret 1940. Hitler havde startet krigen mod Polen i september 1939, og det kunne mærkes her, at der var noget i gære. Den 8. april sagde Far: ” Vi skal hente vort træ hjem fra skoven, for der vil ske noget fra tyskerne side.” Han havde købt det på skovauktion.

Besat og befriet

Så kom den 9. april og Danmark blev besat af tyskerne. Jeg husker tydelig det hele og kan se det for mig endnu, hvordan flyverne fløj lavt hen over husene. En af vores tyske naboer kørte forbi, mens vi stod og så efter alt det, der skete, han råbte: ”I skal ikke være bange de gør ikke noget.” Men der var en mærkelig uro over vores Far. Han faldt først rigtig til ro, da han hørte at hele Danmark var blevet besat.

Hvis blot tyskerne kun havde taget Sønderjylland tilbage kunne Anders og jeg være blevet taget til tysk soldat. Krig havde Far stor angst for, da han selv havde været med i 1. Verdenskrig. Han ønskede ikke sine sønner skulle opleve, hvad han havde gennemgået som tysk soldat.

Det med at vi var blevet besat af tyskerne og der var krig, førte med sig at vi i Danmark skulle mørklægge vores vinduer, når det blev mørkt, og blænde vore cykel- og billygter af, så flyverne ikke kunne opdage dem fra luften. Der blev ligeledes indført rationeringsmærker på så godt som alle forbrugsvarer. Jeg husker det blev særligt svært med at få dæk og slanger til cyklerne og lignende og en ting som gummistøvler var meget svære at få fat på. Det skal bemærkes at skomageren var tysk statsborger og stærk nazist, hvilket gjorde sig gældende, når der skulle fordeles fodtøj af forskellige slags, når han havde modtaget sin ration af fodtøj især gummistøvler. Han blev ved retsopgøret efter krigsslutningen udvist af Danmark, konen og sønnen blev her i landet. Sådan var der så meget, der gjorde sig gældende den gang både på godt og ondt. Det skal dog fortælles at engang jeg søgte hjælp hos vores tysksindede nabo og fik dette og sagde tak for hjælpen, fik jeg det svar; ” Ville du ikke også have hjulpet mig ” (Det kunne vi så gøre efter Krigen.)

Vi skulle færdes lidt forsigtig med, hvad vi gjorde og sagde under besættelsen. Jeg kom i sommeren 1942 til at diskutere lidt politik med en person, der var stærk tilhænger af Nazismen, det endte med at jeg fik at vide, at hvis man ikke sympatiserede fuldt ud med tyskerne, kunne man komme ned til Ruhr i Tyskland og blive anbragt i en kulgrube i vand til halsen og så pumpe for ikke at drukne. Dette opfattede jeg som en skjult trussel, da der fra vedkommendes side kunne ventes alt.

**Haise og Peter på Borris
Landbrugsskole 1942/43**

Det endte med at jeg besluttede at tage på Borris Landbrugsskole for at komme lidt væk fra egnen og samtidig studere landbrug. Det var en god beslutning, som jeg havde megen nytte og gavn af. Da jeg i foråret kom tilbage til Kløjeng igen, var vedkommende taget til flyvepladsen i Skrydstrup for at arbejde hos tyskerne. Jeg traf ham ikke før efter krigens slutning og besættelsen var forbi.

Jeg husker tydelig fastelavnslørdag i 1943 på Landbrugsskolen. Over middag havde vi altid kemi- time med Forstander Drevsen; men denne time blev noget helt andet. Drevsen gav en længere redegørelse om krigens gang i Tyskland og ved de tyske fronter, hvor krigen var ved at vende for tyskerne, som var i tilbagegang i Rusland og meget hårdt trængt af Russerne. Jeg har aldrig hørt sådan en ro i foredragssalen som i denne time. Man kunne simpelthen høre en nål falde til jorden - ikke en lyd hørtes under hele denne redegørelse, alle var tavse.

Det var under besættelsen at min Mor var cyklende et ærinde i Løgumkloster, hvor hun blandt andet havde ærinde i boghandlen. Der var også andre kunder blandt andet en dame samt en tysk soldat som vedkommende dame var meget optaget af at tale med. Hun roste de tyske soldater for deres store og heltemodige indsats i Rusland og ved alle fronter. Den tyske soldat var tavs, mens damen snakkede, da der så endelig blev ro, sagde han blot **"Die Russen können auch schiessen"** (Russerne kan også skyde). Så blev der ro.

Vi kunne om aftenen, mens vi sad i stuen efter fyraften, høre de engelske og amerikanske flyvemaskiner flyve over på deres togt mod de tyske byer, og ligeledes kunne det høres, når de fløj tilbage igen lettet for deres last af bomber. Dog nåede de nok ikke alle tilbage til deres flyveplads i England, der var nogle, som blev skudt ned her på egnen af tyske Jagere. Med hensyn til de tyske soldater mærkede vi ikke så meget til dem, det kunne dog hænde at der kom nogen kørende forskellige tider i døgnet. Således var Far og jeg hos mine tanter Maren og Karen en aften for at hjælpe til ved en ko, der skulle kælte. Mens vi sad i køkkenet og ventede på koen, kom der 2 unge soldater og bankede på og kom ind, da de så, der var lys. Det var to fra SS. De begyndte at fortælle om at når nu tyskerne først fik lavet den raket, som de var i gang med, så kunne de andre godt pakke sammen, for så var det dem, der vandt krigen. Jeg var lige ved at protestere, men fik et spark på det ene ben af min far, så jeg var klar over, det kunne være farligt at udtale sig. Vi må vel nok sige at for vort vedkommende led vi ingen nød, hverken på den ene eller anden måde. Vi kunne leve med rationeringen og knapheden på al ting. Der blev hamstret en del, når der var noget at få uden rationeringsmærker; men det blev færre og færre varer af alle slags, men trods alt led os på landet med landbrug dog ingen nød, hvad føden angik. Man brændte rug til kaffe, hvilket de ældre var vant til fra første verdenskrig og lærte fra sig til de yngre. Lavede kartoffelmel af egne kartofler, hvilket Anne også gjorde efter at vi var bleven gift i 1944. Anne kogte også sæbe til brug til vask og lignende, det havde hun liggende oppe på loftet. Da gik det sådan til, at vi fik indkvartering af tyske soldater, der sikkert havde manglet at blive vasket, hvilket foregik uden for køkkenvinduet. Anne sagde til sig selv; " det må være noget godt sæbe, de har, det skummer godt." Da soldaterne var rejst igen, var hun oppe på loftet og hente sæbe til vask, da var det hele væk. Soldaterne havde brugt det. De havde lagt noget erstatningssæbe af tyskernes som betaling.

Der blev under 2 verdenskrig drevet megen sortbørshandel. Det var som om visse folk kunne få fat på næsten alt til at handle med, og der var altid en vis kategori af personer, der var rede til at købe på den sorte børs, skønt det var dyre varer, der blev handlet med. Det var især dem, der arbejdede på flyvepladsen i Skrydstrup, som handlede en stor del med tobaksvarer og lignende. ”Sortbørsbaronerne” som de også kaldtes, var dog ikke velset alle steder, da der var en del lyssky personer iblandt. Der var engang på Arnum marked et opløb, som jeg overværede omkring en af disse personer, der prøvede at sælge sorte varer. Manden skulle straffes på en håndfast måde, der let kunne have taget overhånd. Der var dog en person der med en vis myndighed fik det hele stoppet og ”Baronen” forsvandt, der var ingen politi tilstede.

Vi levede i Kløjeng en forholdsvis nogenlunde rolig tilværelse. Dog hændte der noget, der kunne have fået alvorlige følger for Anne, mens hun havde besøg af sin Far og jeg arbejdede på marken. Det var i foråret 1945, da kom to tyske officerer ind i køkkenet til hende og hendes Far, og lagde en pistol på bordet foran dem. De ville have hende til at ringe op på et nummer til en af lægerne i Løgumkloster. Hun lod som om hun ikke forstod, hvad de sagde, og blev ved med at lade som om, hun ikke fattede, hvad hun skulle. Til sidst forsvandt de dog med uforrettet sag. Annes far sagde dog til hende mens det hele stod på: ”Hvor kunne du vove at lade være, de kunne have taget dig med.” Anne svarede ham: ”Jeg gør det ikke Far”. Bagefter fortalte hun ham årsagen. Vi vidste nemlig at vedkommende læge var frihedskæmper. Senere erfarede vi dog, at han var gået under jorden og at lægeboligen var taget af tyskerne og brugtes til kontor af Værnemagten.

Tiden gik hen mod foråret 1945, og det kom til 4. Maj. Anne og jeg lagde kartofler henne på marken. Min mor passede Johannes og alt imens kom flere af vores naboer og sagde ”Hvor kan I dog arbejde på marken?” Der var en vis uro blandt folk, der gav sig udslag på mange måder. Nogle af vores naboer lavede beskyttelsesrum, andre foretog sig noget andet. Der gik rygter om, at krigen ville komme herop mod Danmark. Annes Mor og Far kom kørende sammen med nogle naboer fra Arrild for at søge beskyttelse hos os og vores nabo. Tyskerne havde i Arrild anbragt nogle kanoner, og man frygtede for at, det kunne komme til kamp i området omkring byen.

Da Anne og jeg sad og malkede til aften den 4.maj, ringede Sognefoged Klaus Fries og bad mig komme til fortroligt møde i Sogn Kro. Der skulle drøftes en del emner. Der var mødt nogle fra hver by i sognet af dem der havde været med til andre fortrolige møder, mens besættelsen stod på. Mødet blev holdt i et værelse inde bag i kroen. Vi havde lige fået begyndt, da kom værten ind til os med en radio og sagde at de tyske tropper i Danmark havde overgivet sig, og vi kunne høre det i radioen om lidt. Da sagde den gamle Sognefoged; ” Lad os rejse os og høre budskabet.” Det gjorde vi så. Det er det mest gribende øjeblik jeg har oplevet. Tårerne løb den gamle mand ned ad kinderne. Vi andre var også stærkt berørte i det øjeblik.

Det, vi var indkaldt til at skulle tage stilling til, var ordnet i for vejen.

Mejeribestyreren sagde;” Nu kan jeg tage hjem og grave papirerne op i mine rabarber, hvor de var anbragt.” En anden sagde; ” Nu kan jeg tage hjem i min lade og grave kanonen op.”

Mødet sluttede med at vi sang ”Altid frejdig når du går”, og vi drog enhver til sit.

Da jeg kom hjem, var Annes Mor og Far samt naboerne fra Arrild taget hjem - alle lettede og glade over at krigen var slut og besættelsen ophørte fra den 5. Maj 1945 kl. 8 om morgenen.

Der blev festet og flagret dagen efter over hele byen hos dem, der havde sind for det. Vi havde ingen flag eller flagstang; men lånte et flag, som vi stak ud gennem loftslugen ud mod vejen.

Der var dog nogen, som ikke var trygge ved at tyskerne havde tabt krigen og måtte forlade landet. Der var trods alt nogle af hjemmetyskerne, som var gået med i det hjemmetyske Heimwehr og havde båret tysk uniform; men det skal dog for vores vedkommende siges, at vi aldrig på nogen måde under hele krigen og besættelsen er blevet provokeret eller generet af nogen af vores tysksindede naboer. Det var trods alt lidt vemodigt for os at skulle se dem blive afhentet af Ordensmagten.

Mens vi sad og spiste middagsmad nogle dage efter befrielsen kom vores genbo løbende og råbte:

”Skynd jer at komme ud til vejen, for nu henter de” H. A.”. Vi sagde nej og blev siddende inde, mens de andre stod ude ved vejen og så til, mens man kørte væk med de anholdte. Man skal ikke fryde sig, når noget går andre imod.

Tiden efter befrielsen 5. maj var præget af mange festligheder rundt omkring på egnen i kirker og forsamlingshuse. I Nørre Løgum var der ligeledes gudstjeneste, hvor de danske foreningsfaner blev båret ind og der stod fanevagt under hele gudstjenesten. Jeg husker, at der var en del diskuterer bagefter uden for kirken om den ene fanebærer var værdig til at bære fanen fra ringriderforeningen, da vedkommende havde kørt vognmandskørsel på Skrydstrup flyveplads for tyskerne. Det hele løb dog til sidst ud i sandet og blev til sidst sluttet roligt af. Sindene var trods alt nemme at få højt oppe i tiden efter befrielsen.

Der blev ligeledes afholdt et stort friluftsmøde på Skamlingsbanke, hvilket vi også deltog i Anne og jeg sammen med andre naboer fra Kløjeng.

Tiden efter at de forskellige festligheder var slut, gik roligt videre, og det blev efterhånden daglig- dag igen, og vi arbejdede videre med vores landbrug. Dette fortæller jeg mere om under min levnedssberetning.

Man kan spørge: Hvad er Livet? -- Et Pust i Sivet.

Friluftsmøde på Skamlingsbanke, maj 1945

Kløjeng før i tiden

Der har før i tiden ligget 2 gårde midt i Kløjeng, som begge er brændte og flyttet andet sted hen. Den ene er flyttet hen på det man kaldte ”æ Klint” (Klinten), den tilhørte i min barndom en mand, som hed Christian Grejsen. Han solgte senere ejendommen, der var på 16 demat (8 hektar). Ejendommen blev solgt med et tiliggende på 8 demat (4 hektar) til Mathias Ibsen, de resterende 8 demat (4 hektar) beholdt Christian Grejsen selv. Han flyttede med familie til Døstrup. De 8 demat lejede han ud, for senere at sælge dem til mine to tanter Karen og Maren, der så drev dem sammen med den ejendom, de havde arvet efter deres forældre.

Den anden gård lå lige overfor, men hvor den er flyttet hen, har jeg ikke hørt nogen fortælle om. Måske er den flyttet vesterud i byen, da den gård, som ligger der, er bygget op efter datidens anderledes byggestil. Der er højere til loftet både i stuehuset og stalden. Da det samme er tilfældet med ”æ Klint”, kunne det tyde på, at de var bygget op på samme tid.

Der har også fra før i tiden været en smed i Kløjeng. Smedjen ligger der endnu, den bliver brugt til beboelse, hvilket den også blev under første Verdenskrig. Dengang boede min mor og jeg der, mens min far var med i krigen og var soldat i Frankrig. Den sidste smed, der boede der, flyttede til Toftlund på sine gamle dage. Huset blev senere købt af min mors moster, der blev kaldt ”Most Stinne” af alle i Kløjeng. Til ærgrelse for hende selv. Hun var ikke moster for hele byen efter hendes egen mening. Efter hendes død blev huset overtaget af Most Stinnes barnebarn og hendes mand.

Før Most Stinne boede der i ”æ Smier” en mand med familie, der blev kaldt lille Niels. Han var lille af vækst og ikke særlig aktiv, hvilket jeg lige vil fortælle en lille episode om.

Det var sådan, at når der om foråret, efter en vinter med megen sne, pludselig slog ind med tøvejr med både regn og mild luft, kom der tit en masse vand ned over markerne og med vejgrøfterne. Dette vand førte altid noget sne og pløre med sig, der kunne stoppe ”æ Siel” (datidens navn for rør under vejen). Dette at vandet stoppede skete også mens lille Niels boede i ”æ Smier”. Far opdagede, at der var noget galt og gik hen for at se efter og opdagede at ”æ Siel” var stoppet af sne og andre ting, så vandet ikke kunne passere. Han fik det ordnet så vandet løb igennem og videre væk. Han gik derpå ind for at se, hvordan det gik hos lille Niels. Da han kom derind, sad hele familien oppe på stuebordet, for vandet udefra var trængt ind i stuen. I stedet for at Niels gik udenfor og fik vandet ledt væk, krøb han op på bordet. Sådan var lille Niels.

Det skal lige forklares hvad ”æ Siel” bestod af. Det var lavet af store sten, der var hugget glatte på den ene side for at blive stillet op langs med kanterne af grøften. Ovenpå blev der til sidst lagt nogle flade sten, hvorpå man lagde sand og grus. Sådant lavede man før i tiden en overkørsel over grøfterne. I nyere tid var det cementrør, der blev brugt til formålet. I Kløjeng var de fleste ”Siel” lavet af kampesten før i tiden. Senere da man lavede vejene om blev ”æ Siel” fjernet og erstattet af større cementrør, så vandet bedre kunne løbe igennem.

Der boede en familie i Kløjeng, der blev kaldt ”æ Kongs”. Manden havde et pænt hvidt skæg. Dette har nok været årsag til, at han fik navnet ”æ Kong”. De boede i det hus, som mine tanter Karen og Maren fik efter deres forældre. Dette hus havde før ligget syd for det sted, hvor huset ligger i dag. Det blev brækket ned og flyttet, da det var faldefærdigt. Bedstefar købte huset med 4 demat jord til af ”æ Kong”, som flyttede til Løgumkloster og tog navnet med derud, og hvor datterens mand overtog navnet ”æ Kong”.

Der var ingen købmand i Kløjeng; men oppe på Løgumbjergerne var der en ”Høker” som han kaldtes, dengang jeg var dreng. Det var, hvad man i dag ville kalde en blandet landhandel. Man kunne købe alt, hvad man i det daglige havde brug for i husholdning og landbrug, såsom skovl og spade og reb til brug ved heste og kreaturer. Til husholdningen var det mel og gryn samt svesker, rosiner og margarine, foruden kaffe og cikorie (Tut som det blev kaldt i daglig tale) samt Ricks til at drøje kaffebønnerne med. Kaffebønnerne blev førhen købt hele og malet hjemme på en såkaldt kaffemølle, hver gang man kogte kaffe. Alt blev købt i løs vægt og vejede af i poser, undtagen dog cikorie og Ricks som solgtes i indpakninger. Man kunne før i tiden bringe æg med til ”æ Høker” og få varer med hjem, samt lidt penge, hvis der var nogle tilovers, når varerne var betalt. Jeg har båret mange kurve med æg til høkere, da jeg var dreng. Foruden butikken var der også 10 demat jord til ejendommen, hvor man drev et mindre landbrug sammen med købmandshandelen. Købmanden kunne godt komme lige fra stalden og ind i butikken for at ekspedere, det var ikke så hygiejnisk den gang.

Den første købmand, jeg har hørt omtalt, blev kaldt Martin Høker, men nærmere kendskab til ham, har jeg ikke, kun at han havde forretningen i flere år, for så at sælge den til sin efterfølger, som hed Karl Johansen også kaldet Karl Heitmann efter hans plejeforældre. Han havde kun forretningen i kort tid for så at sælge den til Maren og Carl Fischlein. De drev forretningen indtil de gik på pension, og samtidig ophørte købmandshandelen og der har ikke været nogen købmand siden. Bygningen bliver nu kun brugt til beboelse. Carl Fischlein var en meget driftig købmand. Han anskaffede sig en bil sidst i tyverne og kørte landtur, og ligeledes begyndte han at reparere og handle med cykler. De hjalp begge til i forretningen indtil de på grund af alder måtte holde op med at drive butikken.

Foruden høkeren var der en del mindre landbrug på ”æ Bjerre”. Grunden, til at jeg vil fortælle lidt om disse, er at min fars mor, min bedstemor er fra ét af disse landbrug, som hendes forældre ejede og havde overtaget efter hendes fars forældre Niels Nielsen og Anke Hansen. Niels Nielsen var ”hjuler”(det er, hvad man i dag kalder karetmager - nu et uddødt erhverv), som følge deraf blev han kaldt Niels Hjuler. Han drev landbruget sammen med sit erhverv. Navnet Hjuler fulgte med da min bedstemor blev gift med min bedstefar, som blev kaldt Anders Hjuler, hvilket han var meget fortørnet over. Han var aldeles ikke Hjuler.

Længere henne på ”æ Bjerre” var der en smedje, hvor der i min tidlige barndom var en smed, der kaldtes Johan Smej. Jeg kan lige huske, at jeg har været med far til smeden for at få skoet et par heste.

Jeg kan også huske, at der også var en vindmølle deroppe. Jeg har dog ingen erindring om, at jeg har været til mølle der. Disse tre erhverv er for lang tid siden blevet nedlagt og møllen er helt fjernet, mens bygningerne til de andre erhverv, er der endnu.

På et af landbrugene boede min tante Margrethe Jakobsen, der var enke med 2 børn, Maren og Hans Madsen. Hun drev ejendommen alene sammen med børnene, så længe hun kunne holde til sliddet. Hans Madsen var blevet gift og havde fået en ejendom selv, og Maren var imidlertid bleven gift med Carl Fischlein og drev sammen med ham høkerbutikken. Ejendommen blev solgt og tante Grethe flyttede hen til Maren og Carl, hvor der blev bygget en lejlighed til hende ved deres stuehus. Jeg kan huske, at når vi havde slagtet derhjemme, pakkede mor en kurv med slagtemad, som jeg så bragte op til tante Grethe, som hun blev kaldt af os i familien. Hun havde nok ikke for meget at leve af. Pensionen var ikke så stor dengang.

Denne del af ”æ Bjerre” ligger øst for vejen fra Kløjeng mod Tornskov og hørte til Nørre Løgum, hvor børnene gik til skole, indtil man senere lavede det om og de skolesøgende børn kom til at gå i Kløjeng skole.

Vest for vejen lå der ligeledes en del landbrug. Et af disse har min tante Olufsine og Onkel Hans Mathiesen Hansen haft et stykke tid; men måtte sælge den, da han kom hjem fra første Verdenskrig og var bleven invalid. Ejendommen blev solgt til Thomas Hansen, der var en brodersøn til onkel Hans Mathisen.

Tante Olufsine og onkel Hans Mathiesen købte et hus i Løgumgaard med et stykke jord til, hvor de havde et par køer, en hest og nogle svin. Onkel Hans Mathiesen fik tilkendt krigsinvaliddepension og han kørte rundt og indkasserede sygekassekontingent for Nørre Løgum sogns Sygekasse. De klarede sig godt, selv om manden var krigsinvalid. De havde en datter, der hedder Hansine og bor i Bredebro.

Fra den vestlige side af vejen fra Kløjeng til Tornskov gik børnene til skole i Vester Terp skole.

Vejene var dengang lige efter første Verdenskrig i en meget dårlig tilstand. Alt var blevet forsømt under krigen, og der var meget at tage fat på efter Sønderjyllands genforening med Danmark. Vejene var dengang kun ét spor, som man i dag ville kalde en dårlig markvej. Der var sand og store vandhuller, der blev fyldt op med alt forhåndenværende materiale af sten og grus. Men efterhånden kom der dog orden på tingene, og man begyndte at lave nye veje. Den vej, der blev lavet, var den, der gik fra Kløjeng op mod Tornskov; men dog ikke hele vejen på én gang. Der blev først lagt det, man kaldte "pak" på. Dette bestod af mindre marksten (kampsten som de kaldtes i daglig tale). Derefter blev der kørt et lag lerholdigt sand på, hvorefter det blev tromlet fast med en stor tromle trukket af tre heste, da den var meget tung. Derefter blev der lagt skærver på (skærver var sten man havde flækket i mindre stykker). Derpå et lag sand, hvorefter det blev tromlet endnu et par gange, så var vejen færdig til at færdes på. Før man begyndte at færdes på den nye vej blev der lagt vejbukke ud. De bestod af en pæl på ca. 1,5 m, hvorpå der var sømmet et mindre stykke på tværs. Disse vejbukke blev lagt ud på vejen, én på højre side og 10 meter længere fremme én på venstre side og sådan fremdeles i den nye vejs hele længde. Dette skete for at undgå, at man ikke kun kørte i ét spor, mens vejen var ny og endnu ikke helt fast. Der var ikke biler på vejene dengang, de kom først senere. Sådan blev vejen lavet stykke for stykke helt til Tornskov. Vejene mod Vester Terp og Nørre Løgum samt den over Gorsblok til Nørre Løgum blev lavet langt senere. Disse veje var meget sandede at køre på, især for mælkekuskene, når de havde fuldt læs. Mælkekuskene var ikke lige godt kørende, hvad heste angik dengang. Der var en af dem, der havde en stor og en lille hest for mælkevognen. De var ikke i alt for god foderstand og havde svært ved at trække vognen, når der var fuldt læs på. Jeg husker et par gange, når jeg kom hjem fra marken med hestene, at vi har måttet spænde vores heste for og køre mælkevognen op til gården derhjemme, da de heste, mælkekuskene havde, ikke var i stand til at køre læsset op til gården. Det var dengang, nu hentes mælken med tankbil.

Der gik under første verdenskrig en jernbane fra Døstrup gennem Lovrup og gennem "æ Skrøb" og ned over "Vesterager". Det var dengang Bedstefar havde gården. Jernbanen fortsatte derfra over Nørre Løgum til Branderup, hvor der var en station, derfra videre til Haderslev.

Jernbanen gik syd om gårdens bygninger. Det er blevet mig fortalt af min Bedstemor, at man bare kunne gå ud syd for "æ kalgård" og stå på toget, når man havde brug for at køre med og havde ærinde det ene eller andet sted. Det var, hvad man kaldte en feltbane, oprettet til brug for det tyske militær, som byggede fæstningsværker tværs over Nordslesvig. Der var jo tysk herredømme dengang. Skinnerne blev fjernet lige efter 1. Verdenskrig, da der ganske sikkert var brug for dem andre steder i Tyskland. Jeg husker fra min tidlige barndom, at far og "gammel Johan" tog svellerne op. Disse blev senere brugt som hjørnepæle, når der blev heget for kreaturerne, (rægget, som det hed i daglig tale).

Med hensyn til "gamle Johan", skal jeg lige fortælle, at han var kommet inde fra den del af Østprøjsen, der lå i nærheden af den polske grænse. Han var kommen hertil under krigen 1914-18 og havde lejet et værelse på Nørre Hede, hvor han boede alene og ernærede sig som daglejer hos dem, der havde brug for hjælp. Han var en flittig og pligtopfyldende mand, der lavede et godt stykke arbejde. Hans sprog var en blanding af tysk, polsk og dansk blandet sammen.

Så vidt jeg kan skønne, må banen være blevet fjernet til Branderup i den tyske tid. Da jeg var på Hoptrup Højskole i 1935-36 kunne vi køre med toget fra Branderup Station og til Mastrup og få cyklerne med. Toget gik derfra videre til Haderslev. Denne del blev nedlagt, så vidt jeg ved, sidst i trediveerne. Det er hvad jeg kan huske og hvad der er blevet mig fortalt om denne jernbane. Jeg har prøvet at få flere oplysninger om dette emne, men det har været umuligt.

"Gammel Johan"

Kloge Koner

Vi havde også i Kløjeng i gamle dage et par kloge koner, der kunne lidt af hvert, når der var små skavanker, der skulle afhjælpes. Den ene kunne hjælpe, når man havde fået noget i øjet og det skulle fjernes. Efter sigende brugte hun tungen til at fjerne det sandskorn eller lignende, man havde fået i øjet og som generede, så øjet løb med vand. Jeg har nu aldrig haft brug for hendes hjælp.

Den anden af konerne kunne sådan lidt mere af forskellig slags helbredelse. Jeg husker, at jeg som dreng var plaget af ringorme oven på den ene hånd. Det var en slags hudsygdom, man kunne blive smittet med ved at omgås kalve, som havde noget, som man i gamle dage kaldte kamb. Jeg var med min mor hos denne kone, som efter sigende skulle kunne fjerne disse ringorme. Hun så på dem, derpå tog hun et stearinlys, som hun kørte med rundt om ringormen, mens hun mumlede nogle forblømede ord, som hverken mor eller jeg dog forstod noget af. Om det hjalp på ringormen, husker jeg ikke, kun hvordan det hele foregik. Samme måde blev efter sigende også anvendt, når der var tale om vorter. Man var ikke uden evner i gamle dage, en god tro gjorde meget i sådanne sager.

Byremser

Byremser opstod mange steder i gammel tid med det formål at sige noget træffende, morsomt eller nedsættende om en egn, et sogn eller en landsby. Også her på vesteregnen kendes der flere, ikke mindst fra Nørre Løgum sogn. Derimod synes Løgumkloster ikke at være blandt de byer, der er nævnt i en sådan remse.

Løgumgård – Højhat

Tornskov – Skovkrat

Fårgård – Valle

Teglgård – Rald

Løgum – Vællinggryde

Løjtved – Smørhul

Terper Knarre er Hvermands Narre

Kløjengs Svåldt gær øver`et olt.

Bjerndrup har enne Lig.

Visbjerg er et lille slot,

Landeby gør kuns lidt godt,

Koldkåd æder Ost og Brød,

Ulstrup lider enne Nød.

Kløjengs sult hentyder til byens fattigdom i gamle dage. Det berettes, at man hvert år fedede en galt. Når den skulle slagtes, foretrak man dog at sælge den for at få penge.

Befolkningen yndede dog ikke at blive gjort opmærksom på de fattige forhold. Da en præst engang i en juleprædiken lignede Nazaret ved Kløjeng og Tohede blev beboerne så fornærmede, at de i julen holdt en lang række gilder for at vise, at de ikke var så ringe, som præsten mente.

Min bedstemor har fortalt, at folk fra Nørre Løgum østlige sogn kom i fine sko, når der skulle betales skat og bad om henstand; men dem fra Kløjeng kom i træsko og betalte.

Et kig fra Arrild mod Kløjeng i 2004

Kløjeng – gårde & folk

Jeg vil nu prøve at skrive ned hvad jeg husker om de forskellige ejendomme og folk som har boet og virket i Kløjeng, hvad jeg har kendt før i tiden.

Peter Borg og hans tjenestekarl "Haise"

Kløjengvej 19 fra sydsiden

Kløjengvej 19 fra nordsiden

Kløjengvej 19

Mine bedsteforældre Nicoline Hansen f. Nielsen og Anders Mathiesen Hansen overtog gården efter bedstemors forældre Karen Hansdatter f. Lund og Hans Jensen Nielsen, der havde overtaget den efter hans bedsteforældre Botilla og Hans Jensen i Kløjeng søn af Anke f. Hansdatter og Jens Pedersen, der efter hvad jeg er kommen frem til på arkivet i Aabenraa har haft gården først. Nicoline og Anders M. Hansen havde seks børn. Fem piger: Karen, Anne, Hansine, Maren, Andrea, samt en dreng Johannes. Efter hvad der er fundet frem til, er alle husene i Kløjeng brændt under svenskekrigen. De ældste er derefter blevet bygget op igen omkring år 1700. Stuehuset derhjemme var meget gammelt og kunne godt være fra den tid. Stald og lade byggede bedstefar nyt i 1905. Mine forældre Jørgine f. Lohmann og Johannes Hansen overtog gården 1. august 1928 og byttede bolig med mine bedsteforældre, der også ejede huset, hvor mine forældre boede med os børn 2 drenge Johannes og Anders samt en pige Hanne.

Fra v.: Hanne, Haise, min far, min mor og min bror Anders

Far byggede i 1929 til stalden og fik plads til flere svin, senere i 1949 blev der bygget nyt stuehus. Far fik alle de lave og vandlidende marker drænet og afvandet, mens han havde gården. Gårdens areal var dengang på 43,8065 ha. Far døde ret pludselig i januar 1951 af en hjerneblødning. Efter hans død overtog min bror Anders bedriften, han blev gift med Valborg Brink fra Øster Vedsted, de fik to drenge Johannes og Jørn. Valborg og Anders drev gården i en årrække og fik lavet moderne stald med gylleanlæg samt anlagt markvanding. Efter en årrække solgte de gården til Lisbeth og Hans Schmidt fra Jejsing, der solgte den efter et stykke tid til en hollandsk familie, som solgte den videre til de nuværende ejere Mascha og Ronald Rohde.

Dengang min bedstefar overtog gården var en væsentlig del af gårdens areal tilgroet med lyng. Det er blevet mig fortalt, at han efterhånden fik dette til dels opdyrket. Der var en rest tilbage, som far fik gjort til brugbare marker. Det sidste stykke fik han dog kun begyndt på, da naboen kom og ville bytte med en eng, han havde liggende i nærheden. Handelen gik i orden til alles tilfredshed. Hvad så naboen fik ud af den handel må stå for hans egen regning.

Gården

Jeg vil nu fortælle, hvad jeg nu kan huske om hvordan bygningerne var indrettede og hvad de bestod af. Stald og lade havde min bedstefar bygget nyt i 1905. I stalden var der plads til både heste, køer og svin. Stalden var med en række båse; køer og ungkreaturer på den ene side med fodergang foran, hvilket var nyt dengang. På den anden side var der plads til småkalve samt 2 heste og 1 plag.

Til sidst på samme side var der en svinesti, oven over denne var der lavet plads til høns i det ene hjørne.

Laden var indrettet på den måde, at der var en port i hver side, så man kunne køre igennem og læsse hø og kornneg af. Høet blev læsset af i ”æ høfag”, som det kaldtes, mens negene blev anbragt på staldloftet og en del også på stuehusloftet. Gulvet i laden var for halvdelen vedkommende af ler, der var stampet hårdt til. Den anden halvdel var belagt med cement. Der stod tærskemaskinen, som var af en ældre årgang uden renseri. Efter at kornet var blevet tærsket på tærskemaskinen, skulle det renses. Det skete på den måde, at det blev skovlet op i en rensemaskine, der ved hjælp af vinger, som blev trukket rundt med håndkraft, lavede vind, der blæste avnerne fra kornet.

Kornet blev rystet ind over forskellige sold og blev på denne måde sorteret i store og små kerner, der kom ud af en sliske på siden af rensemaskinen. Til at trække tærskemaskinen var der udenfor laden anbragt et gangværk (gøbelværk opkaldt efter fabrikanten). Det bestod af et stort tandhjul, som greb ind i et mindre tandhjul, hvorfra der ved kardantræk blev leveret trækraft til tærskemaskinen. Ovenpå gangværket var en stor støbejernsplade, hvor der var anbragt en bjælke med en krog til at spænde en hest for, der skulle trække gangværket rundt, mens man tærskede. Den måde at tærske på fortsatte indtil der blev indlagt elektricitet i 1924. Da blev der anskaffet en elmotor som trækraft til tærskemaskinen og senere til en kværn, som blev købt samtidig med en ny tærskemaskine med renseri.

Den ende af ladegulvet, hvor der var lergulv, blev brugt, når der blev tærsket med plejl. Det var fortrinsvis vinterrug, der blev tærsket på denne måde, hvorimod sommerkornet blev tærsket som foran beskrevet. Da rugen var en lang stivstrået kornsort kunne den bruges til at tække med, når der skulle lægges nyt tag på stuehuset. Man var altid 2, når der blev tærsket med plejl. Rugnegene blev lagt ud på gulvet i 2 rækker med toppen imod hinanden, hvorpå der blev slået på negene med plejlene, indtil kernerne var slået af på den øverste side. Derefter blev stråene vendt og tærsket på den anden side.

Når så begge sider var tærsket rene for kerner, blev stråene samlet sammen, bundtet i store neg og kastet op på staldloftet for senere at blive bearbejdet, så det kunne blive brugt til at tække taget med. Det skete på den måde, at man tog et neg og rystede det ud over loftskanten, så den løse halm faldt ned på ladegulvet, mens man beholdt de stive strå i hænderne. Disse strå blev derpå bundet sammen i neg, og kunne så bruges til at lægge på stuehustaget.

Tagtækningen foregik på den måde, at først skulle det gamle tag rives af. Det blev liggende langs med muren i tilfælde af, at en af dem, der lagde det nye tag på, skulle falde ned. Det var en slags sikkerhedsnet. Før det hele begyndte var der sendt bud efter tækkemanden, som han dengang kaldtes. Det var ham, der havde lært at lægge nyt tag på. Han medbragte, hvad der skulle bruges af forskellige redskaber. Der var en skovl til at klappe stråene tilrette med, så taget kom til at ligge jævnt og lige og der var en nål til at sy stråene fast med om lægterne. Desuden var der kroge og tynde stænger til at holde stråene på plads, indtil de var blevet syet fast. Til syningen blev der brugt kokosgarn samt den medbragte nål. Syningen foregik på den måde, at garnet blev med nålen ført gennem stråene ind på den anden side, hvor der sad en mand og stak nålen ud igen i en passende afstand. Sådan blev man ved, indtil hele taget var lagt på. Det skal lige fortælles at tækkenålen var lavet af den lokale landsbysmed, mens tækkeskovlen, kroge og stænger var hjemmelavet og af træ. Skovlen bestod af en træplade besat med en slags søm på undersiden, samt et skaft til at holde på.

Stuehuset til mit hjem var meget gammelt og ifølge hvad der er blevet fortalt, skulle alle husene i Kløjeng være blevet brændt af under Svenskekrigene og derefter være bygget op på ny først i syttenhundredetallet. Da vort stuehus var meget gammelt, går jeg ud fra, at det kan være bygget i den tid. Det var et lavt hus, fundamentet var af store kampesten, der for nogles vedkommende nok kunne gå udenfor muren og ind i stuerne. Murene var bygget op af en slags brændt lersten muret med ler. Taget bestod af egespær og var tækket med strå og der var to skorstene på huset. De indvendige mure var soltørrede lersten.

Loftbjælkerne var af egetræ og belagt med brædder. Senere er nogle af de gamle bjælker nok blevet udskiftet eller blevet beklædt med tynde brædder, når de var ved at blive mærket af tidens tand. Ligeledes var nogle af spærene også blevet skiftet ud med tiden, der var dog en del af det gamle tømmer tilbage, da det gamle stuehus blev fjernet i 1949 og der blev bygget nyt stuehus.

Det gamle stuehus var indrettet således, at man kom ind ad indgangsdøren til en forstue, (Æ frankel, som det kaldtes før i tiden) hvorfra der gik to døre. En til højre, som førte ud til det man kaldte "æ lo", nærmere betegnet en slags foderrum, hvor der var en kasse til hakkelse, hvad hestene blev fodret med, desuden var der en tønde til svinefoder, samt en balje til skummetmælk fra mejeriet, som blev brugt til kalve og svin.

Døren til venstre førte ind til køkkenet, der var et ret stort rum. Til venstre lige indenfor døren stod der et såkaldt bagetrug "æ bagtrav", hvori der blev æltet dej til brød. Til højre for døren var der et fast skab, hvori der opbevaredes kopper og tallerkener til daglig brug samt andet husgeråd, såsom mel og gryd til brug i den daglige husholdning. Langs med ydervæggen stod køkkenbordet, hvor man spiste de daglige måltider. Til højre førte en dør ind til stuen "æ døms". Til venstre for døren stod komfuret, og i fortsættelse af dette var der skorstenen, hvor der forinden var indbygget en stor ovn, som blev brugt til at bage rugbrød i. Disse var i forvejen lavet til rette i "æ bagtrav"

Jeg har tit overværet, når bedstemor anbragte brødet i ovnen, det skete på denne måde, at når dejen var færdig og formet til brød, blev dette anbragt på et bræt, der var formet så det passede til et brød i den ene ende, mens den anden ende var lavet, som et skaft. På dette redskab blev det færdiglavede brød så anbragt og ført ind i den varme ovn med et bestemt kast, som bedstemor var en sand mester i at kunne gøre. Det var kun rugbrød der blev bagt i denne ovn.

Franskbrød "æ hvedkag", som det kaldtes i det daglige sprog før i tiden, blev bagt i en ovn, der var i komfuret, der var et brændekomfur til tørv og lignende brændsel. Der var tre steder eller huller, hvor man kunne anbringe gryder og pande til madlavning, desuden var der en såkaldt vandgryde med låg over, det var en beholder til vand, der til stadighed var varm, når der var ild på komfuret. Helt tilbage i tiden før man fik komfur, var der, hvor den store bageovn var, et åbent ildsted, hvor der hang en gryde som maden blev kogt i. Jeg har set det på nabogården, hvor det i min barndom endnu blev brugt.

For enden af køkkenet førte en dør ind til et såkaldt spisekammer, hvor man opbevarede de forskellige madvarer såsom flæsk, kød, mælk og lignende.

De daglige måltider blev indtaget ved bordet i køkkenet. Jeg kan huske at man spiste af ét fad i mine bedsteforældres tid, det hørte dog med tiden op - nok da min fars søstre blev voksne og kom hjemmefra og lærte andre skikke.

Gulvet i loen var af stampet ler. I forstuen var der helt fra gammel tid, det man kaldte "stenbro", det var små kampesten, som var lagt på en bestemt måde mange steder helt kunstfærdig. De samme gulve var også i køkken og spisekammer.

Køkkengulvet blev, når dette var fejlet rent, strøet over med fint hvidt sand, når det skulle være pænt. Sandet hentede man oppe på marken, hvor det fandtes et bestemt sted. Det var noget fint hvidt sand, der var ret sjælden. Senere blev disse gulve dog belagt med cement, hvilket de bestod af, indtil det gamle stuehus blev fjernet og der blev bygget nyt. Jeg var med til at fjerne det gamle gulv, og fandt nedenunder dette stumper af lyng fra dengang huset blev bygget.

Der var fra gammel tid noget man kaldte ”æ ovnhaus”, det var en ovn, som var bygget op af mursten og som lå udenfor i det fri. Sådant en ovn blev brugt til at bage brød i dengang i gammel tid, da man havde åbent ildsted i køkkenet. Der var også en sådan ovn i mit hjem. Den lå for enden af ”æ tørlæj”. Den har sikkert været brugt i mine oldeforældres tid (Karen Hansdatter og Hans Jensen Nielsen), der havde gården før mine bedsteforældre overtog den efter dem.

Fra køkkenet gik der en dør ind til stuen ”Æ dørs”, det var hvad man kaldte en trefags stue, den vendte ud mod haven, og havde i min tid bræddegulv. Før den tid havde der sikkert været gulv ligesom i køkken og spisekammer. Til højre for døren var der før i tiden det, man kaldte ”indlådt seng”, det var senge med låger for. I mine bedsteforældres tid blev disse senge dog fjernet, og der blev sat en væg op af brædder, så det blev til et soveværelse i forlængelse af stuen. Stuen var ret enkelt møbleret med en sofa, et bord der kunne trækkes ud, to armstole (”bovstole” også kaldet på datidens sprog), samt en del stuestole.

Til venstre i stuen førte en dør ind til endnu et værelse, derfra endnu en dør til et rum, hvorfra der var en dør ud til ”æ avtæjt” aftægtsværelserne, der var i den østre ende af stuehuset. Aftægten bestod af et køkken, samt stue med to indelukket senge (som før beskrevet). Fra køkkenet var der en yderdør ud mod gårdspladsen, det var en dobbelt dør, der bestod af en dør som lukkedes op ind i køkkenet, samt en der lukkedes op udad. Denne dør bestod af en enkelt egeplade, som havde været anbragt der fra gammel tid. Den sidste, der boede i aftægten var min oldemor Karen Hansdatter Nielsen. Hun var på aftægt hos mine bedsteforældre, der havde overtaget gården efter hende og hendes mand, Hans Jensen Nielsen. Mine bedsteforældre havde købt en mindre ejendom med 4 tønder jord til, der boede bedstemor sammen med min tante Maren indtil hun døde den 4-9-1931. Køkkenet i aftægten var langt og smalt. I midten, hvor ildstedet før havde været, var der nu indmuret en såkaldt gruekedel, der blev brugt til at koge vand i til brug ved slagtning af svin og til vasketøj, når der var vaskedag.

I den ene ende var min bedstemors væv anbragt, hun vævede klæder af garn, hun selv havde kartet og spundet af uld fra deres egne får. Fårene blev først vasket, når de så var tørre, blev de klippet. Det skete på marken, hvor der var græs, da ulden skulle holdes ren og fri for skidt. Ulden blev derefter, når den var blevet tør, kartet og spundet til garn, alt skete hjemme i køkkenet. Jeg har tit i min barndom set, hvordan tante Maren kartede ulden, og bedstemor hun spandt den til garn. Garnet blev derefter farvet i forskellige farver, alt efter hvad det skulle bruges til, noget til klædning det var mest mørkeblåt, andet blev farvet rødt, det blev brugt til dynevår. Bedstemor vævede både til over- og underdyner.

Det var i den tid Sønderjylland var under tysk herredømme, at hun brugte det garn der var farvet rødt. Der blev så vævet en stribe med rødt garn ind mellem det hvide, andre der havde et andet sindelag brugte en blå farve). Dengang mine bedsteforældre afstod gården til mine forældre og flyttede ind på den lille ejendom 1. august 1928, forlangte min bedstemor, at væven skulle slås i stykker og brændes. Hun ville sikre sig, at hendes døtre ikke skulle slide med vævning, som hun havde gjort.

I den anden ende af aftægtskøkkenet stod et saltkar, der blev brugt, når man slagtede svin, det foregik på den måde, at slagteren blev bestilt til at slagte en aftalt dag medbringende de slagteredskaber, han havde brug for ved slagting af et svin. Mange gange blev der slagtet en stor so, andre gange et kreatur. Før slagteren skulle komme, blev der ved slagting af et svin tændt op under gruekedlen, der var fyldt med vand, som skulle være kogende til skoldning af det slagtede svin. Svinet blev slået ned og tappet for blod, der blev samlet op i en spand, hvori der blev tilsat en smule vand. Derefter blev der rørt rundt i blodet i et otte tal for at få senerne fjernet fra blodet. Dette blev derefter brugt til blodpølse og sortsuppe, som det kaldtes. Det kogende vand fra gruekedlen blev fyldt i et stort kar, hvori svinet blev skoldet, så børsterne kunne skrubes af og fjernes. Når dette var sket, blev svinet hængt op på en stige, hvorefter indvoldene blev taget ud. Det der kunne bruges blev taget fra, mens det, der ikke var brugbart, blev smidt til side og fjernet. Når svinet var blevet afkølet, blev det parteret. Skinker og bov samt sideflæsk blev saltet, for senere at blive bragt til røgning.

Stuen i aftægten blev efter min oldemor Karen Hansdatters død nærmest brugt til opbevaring af gamle møbler og andet bohøve, der ikke blev brugt mere, blandt andet stod der to gamle armstole med flettede sæder af halm, der havde været brugt før i tiden.

Vinduerne i stuehuset var med små ruder og for en dels vedkommende til at lukke op. Dog var der, hvad jeg kan huske fra min barndom, to vinduer med blyindfattet glas nemlig et i spisekammeret samt et i aftægtskøkkenet, efter det kan man formode at sådanne vinduer havde der været der helt fra begyndelsen, da huset blev bygget. De sidste to er dog også med tiden blevet skiftet ud med andre vinduer.

Haven lå syd for stuehuset, den var mod vest beskyttet af et dige (æ kalgårdstieg) hvorpå der var plantet en hæk af syrener. Langs med diget på indersiden stod en række med frugtbuske, ribs (hansbær kaldet på sønderjysk), solbær og stikkelsbær. I køkkenhaven var der især bønner og forskellige slags kål, grønkål, rødkål og hvidkål. Blomsterbedene var omkredset af buksbom. Der var to frugttræer, et pæretræ (Grev Molkte pærer), samt et æbletræ, som bar søde spiseæbler. Der var også en enkelt blomsterbusk. Haven blev passet af bedstemor og hjemmевærende døtre. Foruden at holde haven hjalp de også ved malkning, samt passede gæs og høns. Der var fem gæs samt en gase, der var lidt krasbørstig. Den så sig gal på skolebørnene og løb efter dem, så de blev bange; men bedstemor vidste råd, hun tøjrede den til en pæl i jorden, så var der ro og børnene kunne gå i fred. Foruden at passe det indvendige, hjalp bedstemor og hendes piger også ved bjærgningen af hø og korn fra marken i høsten.

Oppe på loftet lå der nogle knipleskrin, der havde tilhørt min oldemor Karen Hansdatter Nielsen, som lavede kniplinger, mens hendes mand Hans Jensen Nielsen rejste til Flensborg og solgte de færdige kniplinger. Der var for nogle år siden en messe i hallen i Løgumkloster, hvor der var udstillet forskellige ting og sager, blandt andet var der en udstilling med kniplinger, som hed Kløjeng Kniplinger, der var kniplot af min oldemor. Disse kniplinger findes på kunstmuseet i Flensborg, hvorfra de var udlånt til udstillingen i Løgumkloster.

Der var også blandt de gamle ting, der endnu var tilbage, en håndkærne, som var blevet brugt til at kærne smør i, før man fik oprettet Løgumgaard Mejeri. Det blev mig fortalt, at min oldemor og bedstemor kærned smør, der blev solgt rundt til forskellige købmænd og handlende i omegnen. Der var blandt de gamle ting også en "skjeb", som den kaldtes i daglig tale dengang. Det var en beholder formet som en lille balje, den havde en bestemt størrelse og blev brugt til at måle korn ud med. Der gik 25 pund korn i sådan en "skjeb", 4skjeb til 100 pund. Det blev brugt i bedstefars tid, senere fik far dog en rigtig vægt med lodder til. Oppe på loftet lå der også to bikuber, som sikkert var fra min oldeforældres tid, da jeg ikke har set dem i brug hos mine bedsteforældre.

Det er hvad jeg har at fortælle om, hvad bedstemor og hendes piger arbejde med. Det var et godt sted at komme på besøg og jeg kom der tit i min barndom.

Brønden

Til højre for indgangsdøren var der på gårdspladsen en brønd, der helt sikkert har været der helt fra den tid, da huset er blevet bygget. Den var lavet sådan at man først havde gravet ned til, hvor der kom vand, derefter havde man lagt, det man kaldte kampesten op langs kanterne for at det hele ikke skulle styrte sammen. Ovenpå var et dæksel af svære brædder, med et hul i, hvor der var anbragt en pumpe, der nok var lavet af byens smed. Den bestod af et rør, der foroven var lavet så man kunne hænge en spand på. Den nederste ende var lavet sådan, at den var bøjet opad. Denne ende var af smeden lavet med et firkantet hul, hvori der var ført en stang ned, der var lavet til, så den nederste ende passede i hullet i røret, stangens nederste ende var beslået med læder på alle fire sider, så det passede tæt i det firkantede hul i røret. Foroven på stangen var anbragt en kort stang på tværs, man tog fat i og hev op og ned, sådan pumpede man vand op. Jeg har selv været med til dette, mens jeg var dreng, først i tyverne, mens mine bedsteforældre endnu boede på gården. Det var kun vand til husholdningen, der kom fra denne brønd. Der var en brønd af nyere dato, den var gravet og støttet af mursten. Denne brønd blev brugt til vanding af kreaturer og heste samt alt andet i stalden, senere også til husholdningen, da den gamle brønd blev tørlagt og jævnet til. Senere blev der dog gravet en ny brønd, som var lavet af cementrør. (lige en lille episode fra dengang denne brønd blev gravet, som jeg synes skal med. Vi havde en daglejer til at hjælpe ved gravningen, mens vi var i gang med arbejdet, kom der en gårdsanger forbi og spillede og sang for os, jeg og daglejeren stod ovenfor, mens far var nede i brønden; ”Kan du give ham en skilling?” råbte far op til os, daglejeren tog pungen op af lommen, og gav manden en to krone og sagde; ” Kan du give mig en krone tilbage?” Spillemanden nikkede og spillede færdig, vendte om og gik sin vej uden at betale tilbage, selvom der blev råbt efter ham.

Vandet blev ved håndkraft pumpet ind i et vandtrug i stalden. Jeg kan huske, der skulle helst to til at pumpe vand, da pumpen var svær at trække. Vandtruget skulle fyldes hver dag især om vinteren, da kreaturer og heste var på stald. Med tiden blev der dog anskaffet en automatisk vandpumpe. Det var en stor lettelse i det daglige arbejde. Det skete dog først efter, at jeg var flyttet hjemmefra.

**Mit barndomshjem vinteren 1935-36 fotograferet af mig selv med boxkame-
raet, der ses på billedet herunder. Fotografen ses som en skygge til højre i bil-
ledet.**

**Box-kameraet, som jeg selv har taget
ovenstående billede samt en del andre
af bogens billeder med. Enkelte bille-
der har jeg også selv fremkaldt.**

Kløjengvej 17

Kløjeng gamle skole blev bygget i 1863, og var stråtækt med hvidkalkede mure og tjæret sokkel. Den lå langs med vejen mod Løgumbjergerne med gavlene mod nord og syd. Indgangsdøren lå ud mod vejen og førte ind til gangen. I den sydlige ende var der skolestue og i nordlige ende var der bolig til læreren. Der var kun en mindre beboelse til at begynde med og senere efter Genforeningen i 1920 blev der bygget mere til bl.a. ny toiletbygning til skolebørnene. Skolen virkede indtil 1937, da der blev bygget en ny skole, som blev indviet den 9-11-1937. Den nye skole blev benyttet indtil der blev oprettet en ny Centralskole for Nørre Løgum Sogn.

Kløjeng skole blev derefter solgt til min tante og onkel Katrine og Jørgen Lohmann, der boede der i en del år, indtil onkel Jørgen døde. Skolen blev derefter solgt til Eva og Preben Hedegaard, som boede der i nogle år og solgte den så til Karin og Torben Petersen fra Tønder. De solgte den bagefter til Palmkvist, som senere afhændede den til de nuværende ejere Helle og Erland Jørgensen. Skolebygningen fremtræder smuk og velholdt tillige med omgivelserne

Kløjengvej 17

Lærer Lange og hustru med skolebørnene foran den gamle skole, der virkede fra 1863 til 1937. Der blev da bygget en ny skole, mens den gamle stråttækte blev fjernet. Ophørte som skole i 1955.

Kløjeng gamle Skole, "Den stråtækte"

Kløjeng gamle skole blev bygget i 1863 og var stråtækket med hvidkalkede mure og tjæret sokkel. Skolens bygninger lå langs med vejen mod Løgumbjergerne, således at gavlene lå syd og nord. Skolen var indrettet på den måde, at skolestuen lå i den sydlige ende med vinduer mod øst ud mod vejen og vinduer ud mod vest til haven og markerne. Indgangsdøren var ud mod vejen og førte ind til gangen, hvor der var anbragt en knagerække til skolebørnenes overtøj på den væg, der vendte ind mod skolestuen. På modsatte side var der en knagerække til lærerens overtøj og deslige. Fra gangen gik der en dør ind til skolestuen, som bestod af et stort rum med en kakkelovn til opvarmning om vinteren. Der blev for det meste fyret med tørv og kul eller koks. Der var i skolestuen plads til det, der dengang blev benævnt som "den lille side", hvor de børn sad, som lige var kommet i skole. Herfra kom de efter cirka 3 års skolegang over på "den store side", hvor man sad indtil man forlod skolen. Dette skete dengang efter 7 års skolegang i konfirmationsalderen.

Vi var, da jeg kom til skole, 32 børn i alt fordelt i en stor og en lille klasse, der blev undervist af én lærer. Det forekom sommetider at nogle af de store elever blev sat til at hjælpe de mindre børn med læsning eller regning for at aflaste læreren; men trods alt lærte vi dog ret godt i skolen. Der blev lagt stor vægt på, at vi fik lært dansk og regning. Desuden var der bibelhistorie og salmevers på skemaet. Salmeverset skulle helst læres udenad. Des foruden havde vi danmarkshistorie samt tysk undervisning i 4 timer om ugen i den store klasse, alt i alt fik vi dog lært, hvad vi havde brug for i det daglige dengang alt efter den enkeltes evner.

Fra gangen var der en dør til højre, som førte ind til lærerboligen, som til at begynde med bestod af stue og soveværelse samt et køkken. Senere blev der dog efter Genforeningen bygget nogle fag til, så der blev en større og bedre bolig til lærerfamilien.

Mod nord for skolen lå der, det man dengang kaldte "æ vandhus", hvor toiletterne var, et til drenge og et til piger, samt på den anden side et til lærerfamilien. Desuden var der plads til opbevaring af brændsel. På samme side var legepladsen, hvor der var en flagstang samt et levn fra den tyske tid, som blev kaldt "æ turnstang". Denne blev dog ikke brugt i min tid.

I det ene hjørne, op mod skolebygningen, var der en brønd, hvor der var anbragt en pumpe ovenpå et trædæksel, som dog ikke sluttede helt tæt oven på brønden, da der sommetider fulgte skeletter af døde mus med, når vi pumpede vand op til at drikke eller til at vaske vores hænder i, (det var datidens hygiejne). Heldigvis er der nu i tiden bedre forhold alle steder, hvad der dog også blev gjort noget ved ret hurtig i Kløjeng gamle skole, da vi fik en ny lærer, der tog sig mere af disse forhold end de forrige af slagsen.

Den daglige skolegang foregik, for de store børn om sommeren fra klokken 7 til klokken 12 formiddag, mens de mindre børn var i skole fra kl. 9 til kl.12. Alle var i skole fra mandag til lørdag. Om vinteren var skoletiden for alle børn fra kl. 9. til 12. hvor der var en middagspause på en time, hvor dem der boede i nærheden kunne løbe hjem og få middagsmad, mens de, som var længere væk fra, spiste deres medbragte mad på skolen.

Kl.13 begyndte timerne igen til kl.16. Mandag eftermiddag var kun de store i skole, mens de små på den lille side havde fri. Onsdag og lørdag eftermiddag var ingen undervisning.

Vi havde i Kløjeng Skole lige efter Genforeningen et lærerpar som hed Høllund, der var meget afholdte. Jeg gik til skole hos lærer Høllund i 2 år fra 1922-1924. da han søgte andet embede, og de flyttede fra Kløjeng. Jeg husker, at vi var meget kedede af, at de flyttede, da de var faldet godt til hos beboerne i Kløjeng skoledistrikt. Lærer Høllund havde en bil, hvilket var lidt af en sensation dengang. Der var tit startvanskeligheder, så bilen måtte jævnlig skubbes i gang. Det foregik hvor vejen skrånede nedad. Da fars forældre boede lige ved skolen faldt det tit i vor fars lod at hjælpe til med at starte bilen.

Efter at lærer Høllund var rejst, fik vi en ung vikar, der hed lærer Fej, han kom lige fra seminariet i Tønder. Han var kun i kort tid. Derefter kom der en anden, som hed Knudsen. Jeg kan huske, at de spiste middagsmad hos min tante Katrine Lagoni, der mod betaling lavede middagsmad til dem, da de begge var ugifte. De var vikarer i et års tid, hvorefter vi fik et gift lærerpar, der hed Marie og Martin Frederik Severin. Lange Lærer Lange kom fra en stilling som vandrelærer i Sydslesvig, hvor han virkede i nogle år, før han kom til Kløjeng.

Lange var enlærer i Kløjeng Skole fra 1925 til han døde i 1948 Han var en meget dygtig lærer, især os på den store side lærte godt hos ham, hvad jeg nyder godt af den dag i dag Dem på den lille side gik han, efter vores mening, lidt vel hurtigt frem med.

Lange var kendt for sin nationale og kristelige indstilling, han havde gode forbindelser og kendskab til flere forskellige fonde og institutioner, hvor man kunne søge økonomisk støtte blandt andet til ophold på efterskoler, højskoler og lignende læreanstalter, det nød vi søskende godt af da Hanne har været på efterskole, Anders på efterskole og højskole og jeg for mit vedkommende på højskole og landbrugsskole.

Der blev lagt stor vægt på, at vi fik lært dansk og regning, desuden var det bibelhistorie, salmevers og Danmarks historie. Salmevers skulle læres udenad.

Bibelhistorie og Danmarkshistorie skulle læses igennem og genfortælles. Skriftlig dansk og regning blev der gjort meget ud af, at vi fik ordentlig fat på, og forstod betydningen af, at vi fik lært de to fag, desuden havde vi tysk som fremmed sprog.

Gymnastik foregik ude i det fri på legepladsen med arme stræk og bøj løb og gang i takt og hvad lærer Lange ellers fandt på af forskellige mere eller mindre uinteressante øvelser. Frikvartererne blev, når vejret var godt, tilbragt ude på legepladsen, i dårligt vejr inde i skolestuen, hvor der tit kunne blive lidt tæt luft.

Midt på formiddagen var der et længere frikvarter, "æ stoe frikvarter", hvor vi spiste vores medbragte mad "æ Melme" og læreren fik sin formiddags kaffe. Pigerne og de mindre drenge legede i frikvartererne på legepladsen med forskellige boldlege med mere alt efter alder og temperament. De større drenge spillede langbold "schlagbuld" som det blev kaldt dengang. Det foregik langs med vejen, da legepladsen var for kort til denne sport, desuden spillede man pik pak. Det foregik på "Martins bjerg" der lå tæt ved legepladsen. Pik pak foregik på måde, at vi hver havde en kæp på en halv meters længde, der var spidset i den ene ende, den der skulle begynde slog først sin kæp i jorden, hvorefter de andre en efter en prøvede at vælte den første kæp, og sådan fremdeles til alle kæppene var væltede, den der slog den sidste om havde vundet og skulle begynde først næste gang.

Omkring 1929 fik vi et større legeplads syd for skolen, den blev købt fra gården der hjemme, som far havde overtaget året før. Legepladsen blev solgt til kommunen og samtidig med handlen fik far nogle mindre stykker jord, der lå ind i vores enge, og fra før i tiden blev brugt til at tage sand og grus til reparation af marker og kommunale, veje i bytte ved handelen.

Lærer Lange havde fået plantet læ rundt ved skolens have, og da legepladsen var hegnet ind, skulle der plantes læhegn. Dette blev udført af nogle af vi store drenge en time efter skoletid nogle dage om ugen. Før vi begyndte fik vi kakao eller saftvand og franskbrød med marmelade. Det smagte herligt, kan jeg minde, derefter plantede vi læhegn en time i de dage plantningen stod på.

Skoletiden gik ellers på god og lærerig måde med de forskellige fag. Som før beskrevet kunne man ikke sine lektier og var man "uartig" og lignende, kunne det ske at man skulle sidde efter, når de andre fik fri og tog hjem. Det var en ting vi nok alle fik lov at prøve. Kun en gang i min skoletid blev spanskkrøret brugt, det skete da en af de store drenge legede med sin hundepistol i timen og den ved uheld gik af med et stort knald og krudtrøgen stod op om ørene på ham og røbede hvem den uheldige var. Lærer Lange sprang ned fra kateteret greb fyren tog ham med ud i gangen og gav ham en endefuld. Det skete nok ikke helt lydløs, da fru Lange kom ud og standsede afstraffelsen.

Af ferier var der påskeferie, sommerferie, efterårsferie også kaldet "Kartoffelferie" da den var i den tid, da kartoflerne skulle tages op, hvad vi børn hjalp til ved efter bedste evne. Til sidst var det så juleferien, før den begyndte blev der holdt juletræsfest for børn og forældre i skolen. Det foregik på den måde, at 2 af de største børn gik fra hjem til hjem hos forældrene og samlede bidrag ind til at holde juletræ for, disse bidrag blev så brugt til poser med forskelligt slik og frugter til os børn, samt til køb af et juletræ og diverse ting, som blev brugt ved festen. Det var en fest som både forældre og vi børn så hen til med glæde og spænding hvert år. Der blev altid i Lærer Langes tid opført et krybbespil med Jesusbarnet, Engle og Hyrder jomfru Marie og Josef samt de tre Visemænd. Der blev danset om juletræet, og derefter blev der delt poser ud til os børn, mens forældre og pårørende blev budt på kaffe i lærens stuer. Derefter fik vi børn så juleferie til efter Helligtrekongers dag i det nye år. Tiden gik hen til påske med overhøring og konfirmation for dem der skulle konfirmeres. Efter at vi var bleven konfirmeret var skoletiden forbi og ungdomstiden begyndte.

Før skoleåret sluttede, havde vi dengang det vi kaldte eksamen(ikke eksamen som den foregår i dag.). Dengang var alle børn både fra den lille og store klasse samlet til afhøring på samme dag i overværelse af skolekommissionen med formand, desuden var sognepræsten tilstede for at høre på vores kundskaber i religion. Vi blev hørt i dansk og regning, hvad der blev lagt stor vægt på især hovedregning blev der gjort meget ud af hos de store børn. Vores regnehefter samt stiklefter var lagt frem til eftersyn af de tilstedeværende til bedømmelse. Vi børn var i vort pæne tøj og opførte os helt eksemplarisk denne dag. Det kunne også forekomme, at der kom uanmeldt besøg af Amtsskolekonsulent Svendsen fra Tønder, da var vi dog lidt nervøse både lærer og børn det var lidt af en myndig herre, der hørte os børn i de forskellige fag, samt forhørte læreren om skolens øvrige forhold var i orden.

Der blev også givet karakterer den gang ,men på en anden måde(ikke med tal som i dag)det begyndte med den laveste som blev benævnt Slet-derefter tg- tg tg+ g- g g+ -mg- mg mg+ ug ug der var højeste karakter.

Ved afgang fra Skolen fik vi et såkaldt "Vidnesbyrd" med karakter for hvert fag samt for flid og opførsel. For mit vedkommende i al beskedenhed Ug i alle fag samt i flid og opførsel

Det skal også lige fortælles at vi i Lærer Langes tid hvert år havde en udflugt med skolen. For de mindre børn kunne det være en tur med hestevogn til et kønt område i nærheden eller en mindre tur med toget. For de større var det med toget fra Døstrup eller Løgumkloster, alt efter som det passede og hvor turen gik hen. Lange havde mange forbindelser rundt i de forskellige byer, hvor der var historiske seværdigheder, og det nød vi børn godt af ved vores udflugter. Vi blev kørt til toget, af de forskellige forældre, i hestevogn og hentet igen på samme måde.

Udflugterne kunne godt strække sig over 2-3 og 4 dage når det var større ture, for eksempel da vi var i København, var vi der i 4 dage. Vi var i Odense, Århus, Sønderborg, Dybbøl, Ribe med flere historiske steder. Lange havde forbindelse mange steder, hvad vi nød godt af under opholdet, når turene strakte sig over flere dage.

Vidnesbyrd.

Johannes Larsen

Udd. den *17. November 1916*

Har ved Ansøgen i 1916 opgjort nedenstående Karakterer.

Religios	<i>5</i>
Dansk, mundtlig	<i>5</i>
Dansk, skriftlig	<i>5</i>
Skønskrivning	<i>5</i>
Regning	<i>5</i>
Tysk, mundtlig	<i>5</i>
Tysk, skriftlig	<i>5</i>
Flid og Opførsel	<i>5</i>
<i>Historie</i>	<i>5</i>
<i>Geografi</i>	<i>5</i>
<i>Tegning</i>	<i>5</i>

Jens Berg
Skolekommissionens Formand.

L. F. Lange
Lærer

En festlig Indvielse af Kløjeng nye Skole

En nyoprettede Skole, som Forældre og Børn kan være glade for

ENTEN at det allerede i nogle Aar har været Tale om at bygge en ny Skole i Kløjeng, hvor den gamle Skole tilhørende var blevet for utilstrækkelig, har Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og i Gaa selv den Indvielse ved en Festlighed, hvor de fleste af Skolebestyrelsen Medlemmer deltog.

Fremstsendes her den "Den glædelige Dag" Indvielse af Skolebestyrelsen af Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole. Den 12. Skolebestyrelsen af Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole har vedtaget at bygge en ny Skole i Kløjeng.

Skolebestyrelsen bestod af: Chr. Petersen, formand, der var tilstede, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole.

Indvielsen blev afholdt den 12. Skolebestyrelsen af Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole.

Indvielsen blev afholdt den 12. Skolebestyrelsen af Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole.

Lederen af Skolebestyrelsen, Chr. Petersen, var tilstede, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole.

Den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole.

Indvielsen blev afholdt den 12. Skolebestyrelsen af Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole.

Den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole.

Indvielsen blev afholdt den 12. Skolebestyrelsen af Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole.

Den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole.

Indvielsen blev afholdt den 12. Skolebestyrelsen af Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole, og den nye Skole og Kløjeng og de omkringliggende Byer og Landbrugsskole.

D. 9.11. 1937

Kløjengvej 15

Der gik før i tiden en vej mellem Kløjeng og Vester Terp igennem "Æ Skrøb" og ved denne vej lå denne ejendoms bygninger. Ejendommen tilhørte den gang Margrethe og Peter Jacobsen, der havde to børn; Maren og Hans Madsen. Margrethe var min mors søster kaldet tante Grethe. Hvor lang tid de boede der, ved jeg ikke; men de solgte stedet til en mig ukendt mand og flyttede til Løgumbjergerne til en bedre ejendom. Den nye ejer lejede bygningerne og jorden ud. Først til Nikolaj Petersen, derefter til Knud Poulsen med familie. Mens de boede der, brændte huset ned, og de måtte flytte. Jorden og brandtomten blev senere købt af Katrine og Hans Lagoni (min onkel og tante), der byggede stuehus og stald op på det sted, hvor de nu ligger og flyttede dertil, da sønnen Christian og Sigrid blev gift og overtog Kløjengvej 11. Efter at onkel Hans var død flyttede tante Katrine tilbage til Sigrid og Christian. En anden søn Peter Lagoni blev gift med Marie Brink fra Løgumgaard og overtog ejendommen. De fik datteren Luise. Solgte ejendommen i 1945 til Anne og Vilhelm Christensen, der havde tre piger Lis, Karen og Ester og en dreng Jørn. De fik med tiden mere jord til og drev landbrug dér, til de solgte ejendommen til Nis Møller fra Vester Terp og flyttede til Løgumgaard i Annes forældres hus. Her boede de så længe helbredet tillod det og flyttede senere på plejehjemmet Åløkke i Løgumkloster. I bygningerne bor nu Kitty og Kurt Coundrup.

Kløjengvej 15

Kløjengvej 15 før i tiden

Kløjengvej 13

Her boede før i tiden Anne og Jens Lassen som drev landbrug. De fik, mens de boede der, seks børn, 3 drenge Aage, Cornelius (Nele) og Peter samt tre piger Marie, Hanne (Haje) og Jenny.

Hvad jeg sådan kan huske fra før, så var Haje hjemme og hjalp til i bedriften, indtil hun blev gift.

Efter hvad jeg kan erindre så boede Anne og Jens Lassen på ejendommen indtil deres død. Forinden havde Cornelius, (kaldet Nele), overtaget bedriften. Han blev senere gift med Emma. Nele og Emma fik en datter, der hedder Edith. De drev ejendommen på den for dem ret traditionel og gammeldags måde, uden toilet og badeværelse. (Stalden blev brugt til visse ting!) De elskede god mad, især Nele, og nød at spise godt til daglig.

Emma og Nele drev landbrug indtil 1970, hvorefter jorden blev solgt fra til nabo-ejendommen, mens Emma og Nele beholdt bygningerne og blev boende der, indtil de kom på plejehjem i Bedsted.

Derefter overtog datteren Edith sammen med sin mand Jørn Tolstrup huset og benytter det stadig væk til sommerbolig.

Nele var desuden en ivrig jæger og gik meget på jagt. Gårdens marker grænsede ind til det, man på sønderjysk kalder ”Æ Skrøb”, som består af egekrat og lyng, hvor der var både rådyr og harer, hvilke der blev skudt nogle stykker af hvert år i jagttiden. Øst for huset, på den anden side af vejen, lå Kløjeng mose, hvor en del af gårdene i Kløjeng ejede en parcel hver. Dog ikke alle gårdene, og deriblandt var Nele`s ejendom. Det var ikke så godt, set fra hans synspunkt. Reglerne var sådan, at alle dem, som havde en parcel i mosen måtte gå på jagt i hele mosen og tage jagtfæller med. Det huede bestemt ikke Nele, når der var nogle, der jagede i mosen. Han havde en kikkert, og når der var nogle jægere i mosen, han ikke kendte, kunne det godt ske, at han ret kraftig lod dem vide, at de intet havde at gøre dér, hvad han for resten heller ikke selv havde.

Nele kunne også slagte, hvilket naboen en gang skulle hjælpe til med. Det foregik på den facon, at svinet blev ført udenfor for at blive slået ned og stukket. Nele brugte en stor økse til at slå svinet ned med, han slog med øksen for panden, mens naboen holdt svinet, økseskaftet knækkede, men Nele blev ved at slå med stumperne, til stor morskab for naboen. Svinet blev dog slagtet og Emma og Nele fik sul.

Kløjengvej 13

Kløjengvej 11 set fra syd

Kløjengvej 11

På denne ejendom boede, mens jeg var barn, min mors søster Kathrine og hendes mand Hans Lagoni. De havde otte børn: Johanne, Christian, Hans, Hanne, Marie, Kirstine, Johannes og Peter, der var den yngste og på alder med mig. Vi legede derfor meget sammen som barn og holdt forbindelsen indtil Peter døde, alt for tidlig. Kathrine og Hans Lagoni boede der til sidst i tyverne, da sønnen Christian og svigerdatteren Sigrid overtog ejendommen og forældrene købte en mindre, der var brændt, (det kommer jeg senere ind på).

Sigrid og Christian Lagoni fik to børn, en datter Marie og en søn Hans.

De drev ejendommen så længe Christians sundhed tillod det. Han havde et dårligt hjerte, så jorden blev forpagtet ud til os. Ved hans pludselige død købte vi hele ejendommen i foråret 1969.

Ejendommen nedbrændte om efteråret samme år af et hengemt lyn. Vi købte så, i samråd med Jordlovsudvalget og gennem en jordfordeling, naboejendommens jord. Fik ved hjælp af forsikringssummen bygget nye bygninger. Gården blev derefter overdraget til vores søn og svigerdatter Ulla og Johannes i foråret 1971. De fik tre døtre, mens de var der: Karin, Gitte og Anne. De boede der i ca. 10 år og solgte så gården til Svend Åge Thomsen. Efter Svend Åges ret pludselige død, blev gården afhændet til en familie fra Holland Rebecca Massen og Martinus Buitenhuis som stadigvæk bor på gården.

Bygningerne, som de så ud da vi købte dem i 1969, hvorefter de brændte samme år. De blev bygget op i gen i 1971 og blev overdraget til Ulla og Johannes.

Kløjengvej 9

Bernhard Brodersen boede alene på ejendommen sammen med hans mor. Jeg kan huske, at jeg besøgte dem sammen med min mor. Det var noget med, at den gamle kone vidste råd for, hvordan man kom af med ringorm. Så da jeg havde fået sådan en på hånden, søgte vi råd hos hende, om det hjalp eller ej, husker jeg ikke. Sådanne råd brugtes dengang for 80 år siden. Bernhard blev senere gift med en pige, der hed Anne og som kom fra Ølgod - egnen, så vidt jeg ved. De fik en datter, som hed Marie. Bernhard var altid til et "hold snak" og til at drøfte den politiske situation. Han syntes jo bedst om den politik, der kom sydfra, hvad der i den tid nok kunne give lidt diskussion.

Datteren Marie blev gift med Laurids Gregersen og sammen overtog de ejendommen efter hendes forældre. Anne døde først og Bernhard blev boende hos datteren og svigersønnen resten af tiden, han levede. Marie og Laurids Gregersen drev ejendommen indtil Laurids døde. Derefter blev ejendommen solgt til Frank Søndergaard, som solgte bygningerne fra til Freya Jensen og Lars Hulgaard. Frank beholdt jorden til eget brug.

Det skal lige fortælles, at jeg kom gående med Johannes ved hånden, mens han var lille, vi mødte Bernhard, han stoppede op og sagde: "Her mødte jeg også din far med dig ved hånden".

Historien kan godt gentage sig.

Som før fortalt havde Bernhard jo altid tid til et hold snak, når han mødte nogen. Engang han skulle til mosen og grave tørv, var konen kravlet op ad en stige på taget, for at se om han var kommet i gang med arbejdet. Mens hun sad deroppe, gled stigen ned, og hun måtte blive siddende til Bernhard kom hjem til middag. Det er hvad han selv har fortalt.

Bernhard begyndte så godt som altid en samtale med ordene "for se kuns", på sønderjysk.

Kløjengvej 9

Kløjengvej 10

Den første ejer af gården hed Hans Bojsen Jensen og hans kone hed Marie. De solgte til Georg Andersen, der senere blev gift med min fars søster Hansine Hansen.

Hansine og Georg Andersen havde fire børn. Tre drenge: Hans, Anders og Christian samt en Pige, Nicoline. Gården blev drevet på en for datiden moderne måde med et folkehold; både karle og piger. Georg Andersen var ikke bange for at prøve nogle nye metoder indenfor landbruget og fik plantet et stykke skov. Han var valgt til sognerådet og blev den første sognerådsformand i Nørre Løgum Sogn efter Genforeningen i 1920. Han var med til at forbedre vejene især i Kløjeng-området, da disse var i en meget dårlig stand. Han døde ret pludselig i Sogn Kro ved et sognerådsmøde den 5 / 7 1927. Min tante Sine, som vi kaldte hende, blev enke med fire mindre børn. Hun drev gården videre med forskellige dygtige bestyrere, indtil den ældste søn Hans overtog den sammen med sin hustru Karen Margrethe Andersen f. Grosen. Karen Margrethe og Hans fik fire drenge: Mogens, Bent, Knud Georg og Niels Christian samt en pige, Ingrid. De byggede ny kostald og fulgte med i alt, hvad der skete i omegnen. Hans var valgt til sognerådet. Han døde ligesom sin far ret pludselig, og Karen Margrethe beholdt gården indtil den ældste søn Mogens, gift med Elin født Paulsen fra Løgumgaard, overtog den. De fik tre drenge Morten, Lars og Hans. Elin og Mogens var på gården i nogle år og solgte den derpå til Lene Andersen og Leif Clausen. De nye ejere har fået bygget nyt stuehus samt bygget en moderne stald med malkestald. Karen Margrethe byggede hus i Munkeparken i Løgumkloster. Elin og Mogens købte hus i Løgumgaard, hvor de nu bor.

Gården som den så ud omkring 1920

Kløjengvej 10

Kløjengvej 12

Huset her er bygget af Karen Margrethe og Hans Andersen som landarbejderbolig dengang Elin og Mogens flyttede til Kløjeng, hvor de boede indtil gården blev solgt til de nye ejere. Huset fulgte med ved køb af gården. De nye ejere boede der, indtil de fik bygget nyt stuehus ved gården. Det gamle stuehus var fjernet før, de købte gården.

Huset bliver nu lejet ud til turister om sommeren

Kløjengvej 12

Lovrupvej 1

Dette hus blev helt fra før i tiden kaldet ”Æ Smier ” i dag Smedjen. Der har før i tiden været smedje, hvor der boede en smed. Den sidste, som var smed dér, hed Simon Schmidt. Efter at han var holdt op med arbejdet i smedjen, blev huset solgt og smeden og hustruen flyttede til Toftlund på deres gamle dage. Hvem der købte huset, ved jeg intet om; men fra dengang jeg blev født i 1915 og frem til 1918, mens far var med i første Verdenskrig, boede min mor og jeg der. Den ejer, som boede der efter os, var min mors moster Kirstine Lorenzen kaldet ”Most Stinne”, hvad hun var meget utilfreds med at blive kaldt”. Efter hendes død overtog hendes barnebarn og mand Marie og Momme Momsen huset. De boede der en tid lang og solgte senere huset til Thomine og Peter Hansen. Efter dem har der boet flere forskellige, hvad jeg sådan set ikke har noget kendskab til.

Dem der bor der nu hedder Louise Lau og Hans Christiansen.

Ved ”Æ Smier ”med de nye ejere er der blevet opført en del tilbygninger, der ikke just passer ind i landskabet efter min mening, men nok med det, det må stå for egen regning.

Navnet ”Æ Smier ” er lavet om til ”Smedien” hvad jeg synes er forkert.

Lovrupvej 1

Lovrupvej 2

De første ejere af gården, jeg har kendt, var min mors forældre Hanne Marie født Hansen og Hans Madsen Lohmann. Jeg har dog kun kendt min bedstemor, idet min bedstefar døde den 23-11-1912. Min bedstemor drev derefter gården videre ved hjælp af sine i alt ti børn: Mads, Jørgen, Ole, Johanne, Margrethe, Kathrine, Oluf sine, Kirstine, Jørgine, og Maren. Min bedstemor døde 26-8-1920. Efter hende overtog den ældste søn Jørgen gården sammen med sin kone Kathrine f. Berndt med børnene: Hans, Helvig, Hanne, Maren, Thyra, og Helga. Efter Onkel Jørgen overtog Marie født Petersen og sønnen Helvig bedriften med to døtre Mona og Inga samt en søn Steen Jørgen. Marie og Helvig drev gården i en år-række og fik bygget ny stald og lade. Han arbejdede der så længe helbredet tillod det, og solgte så jord og bygninger hver for sig og flyttede til Løgumkloster, hvor de havde købt hus. Bygningerne bebos i dag af Alice Brodersen og Preben Schmidt.

Lovrupvej 2

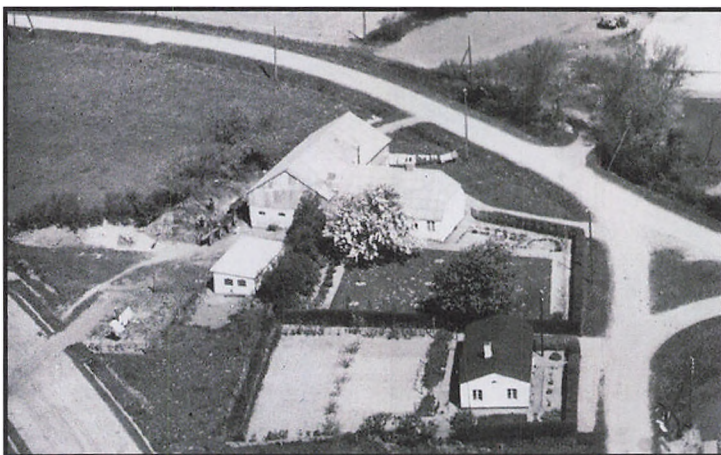
Min mors barndomshjem med hendes forældre Hanne Marie og Hans Madsen Lohmann samt hendes bror Jørgen.

Lovrupvej 3

Denne ejendom tilhørte før i tiden Bodil Kjestine f. Borg og Peter Andreasen. De havde en plejedatter, der hed Frida. De boede der indtil Peter Andreasen døde. Bodil Kjestine flyttede til Løgumgaard og solgte ejendommen til Maren og Georg Lorenzen, som flyttede ind med tre børn; Karsten, Klaus og Marie. Georg Lorenzen drev vognmandsforretning først med hestekøretøj senere med lastbil. Maren døde ret tidlig og derefter blev ejendommen solgt til Anders Bendsen Ottosen fra Vester Terp, der havde den i nogle år. Han solgte den så til Anne Marie og Johannes Hansen, der flyttede ind som nygifte i 1944. Vi boede der i 8 år og solgte bygningerne til Marie og Karl Johansen. Jorden tog vi med til andre og nyere bygninger, som vi havde købt af Staten. Vi flyttede derhen 1-4-1952 med tre drenge: Johannes, Jørgen og Arne. Senere blev Elin født. Marie døde og Karl solgte huset til Hans Petersen, der efter nogle år døde ret pludselig og arvingerne solgte huset til Kirstine (Didde) og Christian Fries, der havde sønnen Gunnar. Gunnar blev gift med Karen Margrethe Henriksen og sønnen Christian arvede huset efter Didde og Christian Fris. Christian Hinrichsen ejer stadig huset som bebos af en ved navn J. Schmidt.

Lovrupvej 3

Luftfoto af ejendommen, som den så ud i de 8 år vi boede der. Billedet viser også "Æ Smier", hvor min mor og jeg boede under 1. verdenskrig

Lovrupvej 5

Huset har før i tiden ligget ca.10 m. syd for, hvor det nu ligger. Det var i så dårlig en tilstand, at det blev brudt ned og bygget op, hvor det nu ligger. Brønden fra det gamle hus blev stadig brugt i min tid.

Til huset hørte der 4. ”demat”(tønder land) jord. Mine bedsteforældre købte det til aftægtsbolig af en mand der blev kaldt ”æ Kong”. Dengang far var kommet hjem fra krigen i 1918 flyttede mine forældre og jeg ind i huset hvor mine to søskende Hanne og Anders blev født. Vi boede der til 1928, da far overtog gården efter sine forældre. Efter mine bedsteforældres død, arvede deres 2 døtre Karen og Maren huset og jorden. De købte mere jord til og fik bygget en stald til køer og svin og fik deres udkomme dér sammen med Karens datter Nicoline, der efter moderens død arvede hendes part. Senere købte Anne og jeg huset med jorden og tante Maren flyttede ind hos os. Vi beholdt jorden og solgte senere huset til Anne og Nis Nielsen, hvis søn Jens Nielsen overtog det efter forældrenes død.

Lovrupvej 5

Lovrupvej 7

Gårdens første ejere var Kirstine og Mathias Brodersen. De solgte Gården til Richard Hansen fra Teglgård. Han blev senere gift med Kirstine født Bødewadt. De fik sammen 2 sønner Peter og Richard. Faderen Richard faldt i 1. Verdenskrig og moderen blev enke med de to drenge. Hun blev senere gift med Hans Asmusen, de fik sammen to døtre Johanne og Anne Marie.

Da mine forældre boede lige nabo til, var det meget naturligt, at vi børn legede sammen, mens vi voksede op. Senere hen hørte legen op, og der kom andre interesser ind i billedet. Anden Verdenskrig kom og Peter og Richard drog med i krigen som frivillige. Richard kom hjem, mens Peter blev derude. Richard blev gift med Hedevig Brylle fra Lovrup, de overtog gården og drev landbrug der, indtil Richard døde. Hedevig solgte derefter gården til Lene Andersen og Leif Clausen.

Hedevig bor stadig på gården.

Lovrupvej 7

Hedevig og Anne Marie udenfor yderdøren ved Anne Maries barn-
domshjem i Kløjeng

Gaarsblokvej 7

Gårdens ejer var, så længe jeg kan huske tilbage, Jens Andersen Borg gift med Jakobine Borg f. Paulsen med børnene tre drenge: Jens, Asmus og Peter samt tre piger: Hanne, Christiane og Jakobine.

Gården har altid været rammen om et overordentligt veldrevet landbrug med god orden både inde og ude i stald og på marker. Det skal bemærkes, at min far har tjent hos Jens Borg som ung. Jeg har tjent der og min bror også. Det var et meget godt og lærerigt sted at være.

Efter deres forældres død overtog de to yngste af børnene Jakobine og Peter gården og virkede der sammen på bedste måde og i samme stil som altid, indtil Jakobine døde. Peter har derefter forpagtet en del af jorden ud og driver selv resten. Han bor alene på gården og holder alt i fineste orden både ude og inde.

Gaarsblokvej 7

Gaarsblokvej 9

Ejendommen har før i tiden ligget i en såkaldt toft midt i Kløjeng. Huset brændte og der blev bygget nyt op, der hvor det nu ligger på ”Æ Klint”. Den første ejer, som jeg har hørt om, hed Christian Grejsen. Han solgte ejendommen til Mathias Ibsen, men beholdt 2 marker, der blev lejet ud. Han flyttede senere til Døstrup. Mine to tanter Karen og Maren købte senere markerne af ham. Mathias Ibsen drev ejendommen en årrække sammen med husbestyrerinden Kirstine. (Kirstine ville gerne besøge kæresten på Tohede, men måtte ikke for hendes husbond.) Ejendommen blev senere solgt til Anne og Martin Paysen med børnene Gyda, Dietrich, Tilde og Hans. Familien boede der i flere år og passede hus og jord på allerbedste måde indtil Anne og Martin gik på pension og solgte til Sigrig og Gert Johannsen. Bygningerne brændte ned, og de nye ejere byggede nyt stuehus efter branden og flyttede ind. Solgte senere til Frank Søndergaard, der i dag bebor ejendommen og har bygget stor svinestald. Det hele fremstår i dag på en pæn og velholdt måde.

Gaarsblokvej 9

Gaarsbløkvej 11

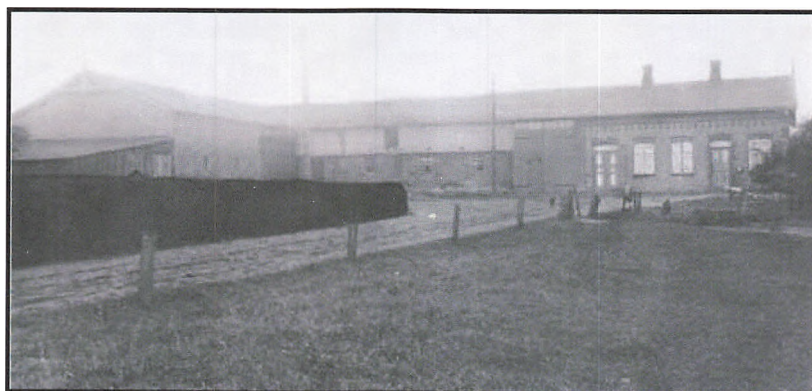
Den første ejer af gården var, så vidt mig bekendt, Hans Chr. Hansen, Koldkåd, der afstod den til Marie født Lassen og Karl Hansen, en bror til den forrige ejer. Marie var datter fra nabogården. De havde tre sønner: Peter, Jacob, og Richard samt to døtre Kathrine og Luise. Den eneste nulevende af familien er Kathrine, der var gift med afdøde Jens Olesen fra Overby. Hun bor nu i Skærbæk.

Marie og Karl drev gården i en årrække og solgte den derpå til Helene og Marquardt Holdt der havde fem sønner: Jakob, Knut, Harald, Christian og Hans Verner. Lene og Marco, som de hed i daglig tale, drev gården på en god og fornuftig måde, indtil Marco døde af en kræftsygdom.

Jorden blev derefter solgt fra og bygningerne afhændet til Ina og Johan Petersen, der lavede stuehuset om. Senere blev stald og lade fjernet, så der nu kun er det ombyggede stuehus tilbage. Det fremtræder nu som en smuk bygning med fint haveanlæg foran. Husets beboere er i dag Ida og Bendt Laxy.

Gaarsbløkvej 11

Gården, som den så ud i Marie og Karls tid. De var vore gode naboer, mens de boede på gården

Gaarsblokvej 12

Gårdens ejere, der var mig bekendt, hed Kathrine og Jacob Lassen med datteren Marie. Marie blev senere gift med ejeren af nabogården Karl Hansen. Bygningen var langstrakt med stald. I den østre ende en gang i midten og derfra adgang til beboelsen mod vest. I den vestlige ende var der aftægtsværelser, hvor der boede nogle lejere, der samtidig passede Kathrine og Jacob Lassen, da de blev ældre. Efter deres død arvede datteren gården. Den blev senere forpagtet ud til Klaus Mammen i en årrække. Bygningerne brændte, mens han boede der og blev nyopført igen. Nogle år efter brændte stald og lade igen for samme forpagter og der blev bygget nyt igen. Der kom senere et nyt forpagterpar på gården, der hed Anne og Mathias Brodersen. De købte selv gård og ejendommen blev overtaget af Statens Jordlovsudvalg, der ved en jordfordeling solgte bygningerne til os Anne og Johannes Hansen med fire børn: Johannes, Jørgen, Arne og Elin. Vi boede der fra 1952 til 1981. 29 år i alt. Fik bygget til stalden til svin og senere udvidet til flere kreaturer og nyt hønsehus samt en halmlade.

Gården blev købt af Thomas Rodenberg, der senere solgte bygningerne til Marianne Seistrup og Benny Pedersen. Thomas Rodenberg tog jorden fra til eget brug.

Gaarsblokvej 12

Landboliv og familieliv

Johannes Hansen, født den 27/11 1915 i Kløjeng som søn af Jørgine Oluf sine Hansen, født Lohmann og Johannes Hansen. Døbt den 10/12 1915 i hjemmet. Konfirmeret den 13/4 1930.

Jeg har gået 7 år i Kløjeng Skole, derefter været hjemme til 2. november 1935. Da tog jeg på Hoptrup Højskole indtil 31. marts 1936, og var hjemme indtil 1. maj 1937. Da fik jeg plads hos gdr. Iver Matzen i Løjtved, hvor jeg var indtil 1. november. Så fik jeg plads hos gdr. A. Mainz i Landeby, hvor jeg var i 2 år indtil 1. november 1939. Jeg var så hjemme og hjalp til indtil 2. november 1942. Da tog jeg på Borris Landbrugsskole. Opholdet varede indtil 31. marts 1943. Det var en god skole, hvor vi fik lært meget om landbrug i både teori og praksis. Jeg var derefter hjemme en måned, hvorefter jeg kom i tjeneste hos gdr. Jens Borg i Gaarsblok fra 1. maj 1943 til 1. november samme år.

Borris Landbrugsskole

Hoptrup Højskole

I mellemtiden var jeg blevet kendt med Anne Marie Søndergaard, født den 24/2 1915, datter af Ane Marie og Jørgen Søndergaard, Arrild. Hjemmedøbt den 25/2, fremstillet den 28/3 1915 i Arrild Kirke.

Anne fortæller om sin familie.

Jeg vil nu fortælle om mit barndomshjem i Arrild og tilbage til Genforeningen i 1920, hvor vi stemte os hjem til Danmark. Det var en meget begivenhedsrig tid. Mine forældre var meget dansksindede, og det var en meget hård tid, da de skulle sende deres 5 ældste sønner med i første Verdenskrig fra 1914-1918. De fire af mine brødre kom hjem; men Anton blev derude. Han faldt ved Somme i Frankrig. Johannes og jeg var med på en rejse dertil ledet af lektor Jørn Buch fra Haderslev. Her fandt vi den massegrav, hvor Anton ligger begravet. Tilbage til Genforeningen, hvor jeg har et billede fra den, hvor det danske flag er hejst ved mit hjem, der lå lige over for skolen i Arrild.

Flaget hejst ved mit hjem i Arrild på genforeningsdagen

Før Genforeningen blev der undervist på tysk af en tysk lærer. Når der var gæster hos mine forældre, hændte det ofte, at den tyske lærer gik forbi ude på vejen, der dengang gik tæt forbi stuevinduerne. Han stod og lyttede for at høre, hvad der blev talt om. Man vidste godt, at han stod der og lyttede, og indenfor begyndte man så at synge de danske sange.

Det var sådan i den tyske tid, at man kunne forlange at få sine børn undervist i et bestemt antal timer på dansk, hvis man ønskede det, ellers foregik al undervisning på tysk. Man skulle lære at være tysker fra barn af. I Arrild var der tre familier, der ville, at deres børn skulle lære dansk. Det var min far Jørgen Søndergaard, Peter Jørgensen og Helvig Berndt fra Øbjerg.

Jeg husker det var en hård tid at komme igennem i trediverne, da der var krisetid i Danmark og priserne var små på alle landbrugsvarer; men Far og Mor sled sig igennem med hjælp fra deres børn.

Ejendommen der hjemme i Arrild overtog min bror Peter efter vores forældre. Jorden, som hed Skikkelbjerg og Nørremark blev solgt til Arrild Ferieby, mens bygningerne blev solgt til anden side.

Vi har haft et godt hjem og et stort sammenhold i familien. Vi prøver at holde Søndergaard-slægten sammen ved at holde Slægtsfest hvert andet år.

Nu er kun jeg ene tilbage af tretten søskende; men jeg har søskendebørn der stadig kommer til os, og det er vi meget glade for.

Min bror Anton, der faldt ved Somme i Frankrig under 1.verdenskrig

Antons sidste brev til hjemmet:

den 21. Januar 1916

Kære forældre og søskende

Takker eder hjerteligst for Eders pakker, som jeg modtog i gaar, med Pølser og Brunekager i. De smager mig udmærket. Vi ligger i reserve endnu, har det rigtig godt og er ved god sundhed. I gaar aftes var vort Kompagni til Lysbilleder. Det gaar kompagnivis. Takker ogsaa for Kortet, som jeg modtog i gaar. Det er en god pris for eders Stude, det er jo godt at de koster noget, alting er jo saa dyrt. Naar blot tiden vilde forandre sig. Jeg læste at Martin Hansen havde faaet Jernkorset, da maa han jo have klaret sig godt. Det har ikke meget værdi, da der bliver saa mange uddelte, det halve Kompagni løber med det her. Jeg har haft Brev fra Jørgen i Dag. Det gaar ham jo ogsaa godt.

Slutter med en kærlig Hilsen til eder alle fra eders Søn og Broder.

Anton

Guldbryllup i Arrild

Ane og Jørgen Søndergaard den 19.5.1942

I dag kan ægteparret Jørgen Søndergaard og Hustru Ane Søndergaard, Arrild fejre Guldbryllup. Begge stammer fra sognet, hvor de har lagt et langt livs virke. Først havde de Jørgen Søndergaards fødehjem, en landejendom, der lå i nærheden af Peter Jørgensens ejendom. Den brændte imidlertid, hvorpå de købte den ejendom, der nu tilhører Johan Jakobsen. I mange år har de dog nu boet på en ejendom, der ligger lige overfor skolen. Også denne ejendom brændte for en årække siden, så to gange har ægteparret set deres hjem gå op i luer. Guldbrudeparret har alle dage været dygtige og stræbsomme mennesker. I hjemmet voksede der efterhånden tretten børn op, elleve drenge og to piger, så det har ikke altid været så let at komme hjørnerne rundt, men ved fælles hjælp, sparsommelighed og slid og slæb er det gået. En hård tid for ægteparret, var det under sidste verdenskrig, da ikke mindre end fem sønner var med. En af dem faldt, tre er i dag invalider, kun en kom helskindet hjem. På en enkelt søn nær er de alle gifte og bor i nærheden af Arrild. En søn og en datter, der er ugifte, er hjemme, for selv om både Jørgen og Ane Søndergaard ikke mere er så raske, har de ikke helt sluppet tøjlerne; men driver stadig selv ejendommen. Jørgen og Ane Søndergaards hjem har altid været et af Arrild Sogns gode danske hjem, det skal der nok blive sagt dem tak for på deres højtidsdag, ligesom der vil blive sagt dem tak for det tjener og samfundssind, de altid har lagt for dagen. Jørgen Søndergaard har i tidens løb haft adskillige tillidshverv. Han har således siddet i Menighedsrådet og været bestyrelsesmedlem i Mejeriet. Nu er han 78 og Ane Søndergaard er snart 72 År. Meget har de måttet igennem, megen sygdom har der været blandt børnene; men nu kan de i deres livsaften glædes over, at det går dem forholdsvis godt, så de på festdagen kan samles med dem og børnebørnene ved en familiesammenkomst om eftermiddagen. Om aftenen samles slægt og venner til en festlighed i Arrild Kro.

(Avisnotits fra
guldbryllupsdagen)

**Guldbrudeparret
Ane og Jørgen
Søndergaard
med deres børn**

Når vi nu atter skal hjem til vor Moder
Først da en tak vi vil sende vor Gud.
Det er jo en af de højeste goder,
:at han af trældommen førte os ud:

Aldrig i livet vi ej dog forglemmer
Han som derude sit banesår fik,
Thi for en sag, som for ham var fremmed
:han gjorde sin pligt, og i døden han gik:

Lad os nu mindes den sørgende kvinde.
Hvad skal de små hun give til svar,
Hvor kan hun hindre at tårene rinder
:børnene spørger, når, kommer far:

I hjemmet der sidder nu Fader og Moder
Medens så ofte de sukker i løn
Kunne vi vælge af jorderigs goder
:vi valgte at skue vor elskede søn:

For os herhjemme når lykken sig føjer
Vi vender tilbage som artige børn
Og aldrig der spurgtes om nakken sig bøjer
:da vi var under den præjsiske Ørn:

Vi kan jo næsten ej fatte den glæde
Snart kan vi hejse vort elskede Flag
Snart vi vor danske sange kan kvæde
:O det skal blive en lykkelig dag:

Skrevet af Peder Kjær (kaldet Per Top) Arrild
”Ved Genforeningen 1920”

Starten sammen

Vi blev forlovet i sommeren 1943 og begyndte at se os om efter en ejendom, som var til salg. Vi fandt en på 20 tønder land i Kløjeng, som vi købte for 19.750 kr. Da det var gamle bygninger, som var en del forsømte, fik vi dem gjort i orden i både stald og stuehus.

Vi blev gift i Arrild Kirke den 27. juli 1944. Brylluppet blev fejret i hjemmet i Arrild sammen med familie og venner. Vi flyttede ind på den nyerhvervede ejendom og begyndte vort virke der. Starten på vort liv sammen blev præget af 2. Verdenskrig. Dette beretter jeg om under afsnittet ”Ungdom og krigstid”

Til start fik vi 6 køer samt 6 kalve og 2 heste, 1 griseso og et par ungsvin. Desuden 11 tønder land, som senere blev tilskødet vores ejendom gennem en jordfordeling. Senere fik vi tilbudt at købe 4 tønder land eng fra en anden ejendom, som vi gav 3.600 kr. for. Sammen med det jord, vi selv havde, forpagtede vi en del jord af Statens Jordlovsudvalg. Vi arbejdede fremdeles videre og fik installeret malkemaskine, indlagt vand i bryggers og stald. Senere købte vi en traktor sammen med min bror. Vi solgte hestene da vi fik traktoren og efterhånden som vi fik mere jord, forøgede vi besætningen, med både kreaturer og svin.

Vi boede her på denne ejendom i 8 år og i den tid fik vi 3 drenge. Johannes født den 19/3 1945, Jørgen født den 17/6 1948 og Arne født den 21/7 1951.

Fra v. Jørgen, Arne og Johannes

Der blev startet en jordfordeling på egnen, hvor vi fik tilbudt at købe bygningerne fra naboejendommen, som Statens Jordlovsudvalg udbød til salg. Det var større bygninger, nyopførte efter en brand. Dem gav vi 40.000 kr. for. Vi overtog ejendommen den 1/3 1952, hvorefter vi flyttede derhen og solgte de gamle bygninger.

Vi måtte derefter i gang med, for anden gang, at gøre stuehus og stald i stand, da ejendommen havde været bortforpagtet til forskellige forpagtere i adskillige år. Som følge deraf var den en del forsømt. Vi begyndte med at få installeret automatisk vandpumpe og fik lagt vand ind i bryggers og køkken. Samtidig fik vi også opsat vores malkemaskine. Begge dele var bragt med fra den forrige ejendom, så vi kunne begynde vort virke her.

Det blev senere til, at vi fik indlagt centralvarme og lavet badeværelse i stuehuset. Vi solgte vores halvpart af traktoren og købte os en ny med plov og harve til. Vi købte en graveret i Hønning Mose, hvor vi hvert år, når vi var færdige med forårsarbejdet, gravede tørv sammen med min bror Anders. Det gjorde vi indtil 1965, hvor vi fik installeret oliefyr.

Den 26/1 1954 fik vi tvillinger en pige og en dreng. Drengen døde lige efter fødslen, mens pigen levede og kom til at hedde Elin.

Elin

Efter 2. Verdenskrig blev der fra Amerika stillet kapital til rådighed til genopbygning af det krigshærgede Europa. Disse penge kunne lånes til en billig rente. Vi søgte et lån og fik bevilliget 14.000 kr. til udvidelse af svinestalden. Vi fjernede selv endemuren og rensede de gamle mursten for kalk og gammel mørtel. Stenene kunne bruges senere et andet sted.

Derpå gik vi så i gang med at bygge og fik lavet plads til flere svin. Der var også brug for et andet hønsehus, da det, der var der, var lavet af lægter og brædder, der efterhånden var blevet rådne. Så fjernede vi det gamle og byggede et nyt et stykke derfra, hvortil vi brugte de gamle mursten fra staldgavlen, som vi ved fælles hjælp havde rensat for mørtel. Det blev et større hus med 2 rum, både til høns og kyllinger samt maskinhus.

Det var sådan at Anne begyndte med at opdrætte daggamle kyllinger til eget brug og til salg, desuden også ænder og gæs som blev indkøbt, som otte uger gamle og derefter fedet op til jul og solgt til gåse- og andespil, samt til juleaften. Der var nok at se til for en kone på sådan en bedrift med syning og strikning til mand og fire børn, desuden med hjælp i stald og på marken. Hun var god til at holde økonomien i orden.

Vi fik bygget en lade til korn og halm og med plads til en del maskiner. Vi købte en brugt tærskemaskine med halmpresser. Mens vi engang var i færd med at tærskes, og drengene hjalp til, gik det hele pludselig i stå og de var alle sammen borte. Vi havde fået fjernsyn og der var fodboldkamp, så der var ikke andet at gøre. Arbejdet måtte vente. Onkel Anders var kommet og der skulle ses fodboldkamp.

Tiden gik så bare derudad med arbejde og pasning af hele bedriften, både ude og inde. Vi kom frem til 1958. Da syntes vi, efter flere overvejelser, at det kunne gå an at købe en bil. Vi købte en brugt Wauxhall, som kostede 7500 kr. plus en jersey kvie. Kørekortet havde jeg fået dengang vi fik traktor og så gik det bare derudad. Vi kørte mange søndagsture med børnene og venner rundt i hele Sønderjylland. Efter et par år fik vi en ny Fiat og så blev turene noget længere, helt op til Limfjorden og Skagen.

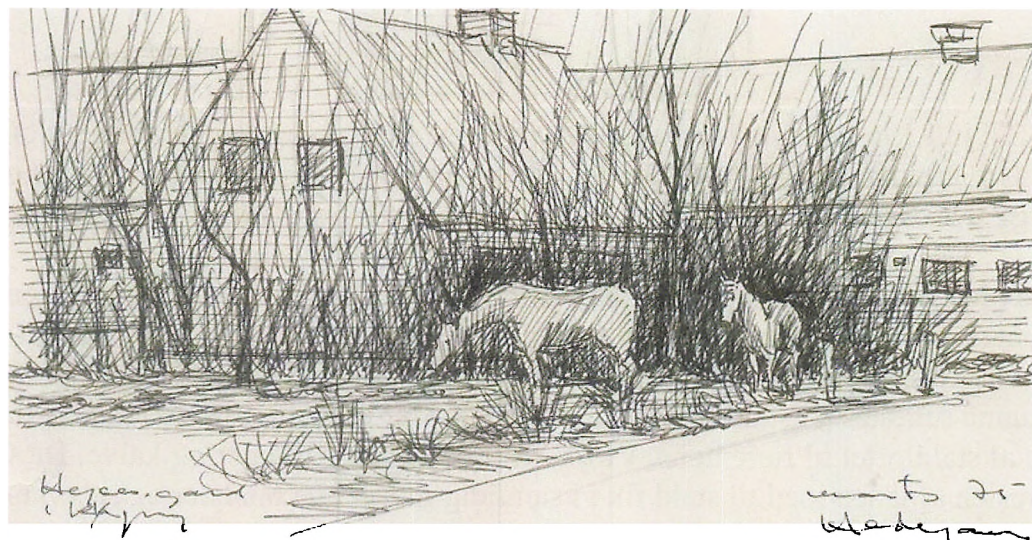
Ejendommen, som vi overtog 1. marts 1952

Jeg havde to tanter, Karen og Maren, der havde en mindre ejendom, som de havde deres udkomme af. Da de blev pensionerede, forpagtede vi jorden af dem, mens de blev boende i huset. Da så den ældste, der havde en datter, døde, arvede datteren moderens halvpart i ejendommen, vi fik tilbudt efter et stykke tid at købe hele ejendommen mod at tante Maren fremdeles kunne blive boende. Vi fik handlen i stand og gav 17.258 kr. for det hele. Der var 9 tønder land til, som med tiden blev lagt sammen med vores ejendom. Senere solgte vi bygningerne fra, og tante Maren flyttede ind hos os, hvor hun blev, indtil hun døde.

Ind imellem skulle der også være tid til at tage sig af forskellige tillidshverv, som jeg var blevet valgt til i tidens løb. Jeg var medlem af Nørre Løgum Menighedsråd i 19 år, og i bestyrelsen for Nørre Løgum Sogns Sygekasse, samt valgt ind i bestyrelsen for Sparekassen i Nørre Løgum. Der var jeg, indtil vi blev slået sammen med Løgumkloster Sygekasse og Løgumkloster Sparekasse. Jeg var også valgt som hegnssynsmand i Sognet, sammen med én mere fra egnen. Det var meget interessant med mange sjove oplevelser. Der var en ting mere jeg var udtaget til, nemlig til valg af domsmænd i Sognet.

Vi havde en stor familie og omgangskreds. Dem samlede vi med til gilder ved fødselsdage og anden festlighed i familien. Efter jul var det dengang skik at der blev holdt vintergæstebud for naboer og venner. Der blev trakteret med sønderjysk kaffebord. Snakken gik livlig og alt blev drøftet igennem – lige fra politik og andet af interesse, især skatten til kommunen fik en ordentlig tur.

Der blev afholdt faglige møder i Landboforeningen og i Husmoderforeningen, som vi gerne deltog i.

”Hejses gård i Kløjeng” tegnet af Preben Hedegaard

I en periode blev der også hvert år i Kløjeng fejret Sct. Hans med bål og båltale af Preben Hedegaard. Bagefter samledes man på skift i de forskellige hjem til medbragt smørrebrød og fest med musik og dans. Tiden gik således roligt fremad med glæder og sorger. Derved lærte vi vores virkelige venner at kende og kunne tale med dem om alt.

Den 27. juli 1969 kunne vi fejre Sølvbryllup med musik og morgensang i hjemmet. Om aftenen var der fest i Bredebro Forsamlingshus med musik og dans og 120 gæster. Det var en god fest, som vi mindes med stor glæde.

Vi havde i mellemtiden forpagtet halvdelen af Chr. Lagoni's jord og købte en mejetærsker. Vi fik samtidig lavet kornsilo med korntørreri i laden for selv at kunne tørre kornet. Når halmen blev presset på marken, fyldte den ikke så meget og kunne rummes på staldloftet og i stakladen. Der blev også plads i den sydlige ende af staldloftet til flere høns. Vi fik lavet mere plads til køer og kalve. Da vi tog resten af laden med til stald fik vi samtidig indsat nye bindsler og selvvandning til både kreaturer og svin. Besætningen blev større med tiden af både kreaturer, svin og høns. Det ene rum i hønsehuset blev taget med til småkalve. Efter et stykke tid kunne vi forpagte resten af Chr. Lagoni's jord, hvilket vi gjorde indtil han døde kort tid efter. Derefter købte vi ejendommen og lejede stuehuset ud. Det varede kun et stykke tid for hen på sommeren nedbrændte alle bygninger. Brandårsagen blev konstateret at det kom fra et hengemt lyn i elinstallationen i laden.

Børnene

Fra v. Arne, Anne, Jørgen, Johannes, Haise og Elin

Børnene var efterhånden kommet i skole i Nørre Løgum Centralskole. Efter at de var blevet konfirmeret kunne de begynde på deres uddannelse.

Johannes kom på Rinkenæs Ungdomsskole og senere på Ryslinge Højskole. Han ville være landmand og efter et stykke tid kom han 5 måneder på Riber Kjærgård Landbrugsskole.

Jørgen tog realeksamen på Løgumkloster Skole og kom derefter i lære som traktormekaniker hos Valdemar Husmann i Toftlund.

Arne kom på Bramminge Efterskole og tog 8. og 9. skoleår. Efter skoleopholdet kom han i lære som elektriker hos elinstallatør A. Christensen i Løgumkloster.

Elin kom i lighed med Jørgen til Løgumkloster Skole og fik realeksamen. Derefter tog hun studentereksamen på Tønder Gymnasium og kom i lære på et sagførerkontor og blev udlært kontorassistent.

Alle 3 drenge har aftjent deres værnepligt indenfor det danske forsvar. Sport har altid haft den store interesse hos dem. Der samledes altid en flok af byens drenge om søndagen og der blev spillet fodbold ude på gårdspladsen. Målet var ladeporten og ved siden af gik der også et par staldruder med i købet. Alt dette foregik for det meste i middagsstunden!

Efter branden på Chr. Lagoni's ejendom måtte vi i gang med at finde ud af, hvordan vi kunne få det hele ordnet. Vi henvendte os til Jordlovsudvalget for at høre om det kunne lade sig ordne således, at vi kunne få jorden lagt ind under vores ejendom nede i byen, men det blev afslået.

Man kom med det forslag at vi kunne købe jorden fra Cornelius Lassens ejendom. Det gik i orden og vi fik bygget nye landbrugsbygninger. Vi flyttede vores kreaturer op i den nye stald og Johannes overtog denne bedrift. Han var i mellemtiden blevet forlovet med Ulla Helga Petersen fra Løgumgårde, datter af Valborg og Hans M. Petersen. Ulla var uddannet økonoma.

Ulla og Johannes blev gift den 24. juli 1971. Flyttede ind på den nye ejendom og begyndte deres virke der. Mens de boede der fik de tre piger Karin, Gitte og Anne.

Jørgen blev udlært som traktormekaniker, fik arbejde hos Brdr. Holst Sørensen, Obbekær Traktorimport. Han blev senere værkfører samme sted.

Den 20. juni 1970 blev han gift med Gunhild Lebeck datter af Inge og Max Lebeck fra Gelstoft ved Gram. De boede et stykke tid til leje i et hus i Obbekær, senere flyttede de til Sdr. Hygum. Her fik de tre børn, Kim, Brian og Jette. Gunhild var uddannet sygehjælper og fik plads på plejehjemmet i Gram, hvor hun stadigvæk er ansat. Den 9. juni 1980 havde vi den store sorg, at Jørgen omkom ved en arbejdsulykke og døde fra sin kone og tre mindreårige børn. Det var en hård tid for os alle. Gunhild fik god støtte af hele familien og hendes forældre. Drengene fik efter endt skoletid læreplads hos Brdr. Holst Sørensen i Obbekær og begge blev udlært som traktormekanikere. Jette kom et år på Handelsskole i Ribe og fik senere plads i en børnehave.

Arne blev udlært som elektriker og arbejdede flere steder som svend. Han blev kendt med Jytte Chrestensen, datter af Hanne og Hans Chrestensen, Sølstedgårdvej i Løgumkloster. Jytte har uddannelse som kontorassistent på et sagførerkontor. De blev gift i Løgumkloster Kirke den 10. januar 1975. De boede i Løgumkloster indtil de flyttede til Sønderborg, hvor Arne læste til installatør. Mens de boede der havde Jytte arbejde på et sagførerkontor.

Her fik de også en dreng, som hedder Torben. Senere kom Michael til og 10 år efter fik de en pige, som hedder Mille Charlotte.

De flyttede tilbage til Løgumkloster, boede flere steder for til sidst at købe hus i Markledgade. Jytte blev juridisk assistent hos Advokat Gram-Hansen i Løgumkloster, medens Arne arbejdede hos elinstallatør Holger Clemmensen i Løgumgårde, hvis forretning han senere overtog og han blev nu selvstændig elinstallatør i Løgumkloster.

Elin var efter studietiden blevet kendt med Hans Jacob Jacobsen, søn af Didde og Thomas Jacobsen fra Vester Terp Fælled. De blev gift i Nørre Løgum Kirke den 27. juli 1974. Flyttede derefter til Esbjerg, hvor Hans Jacob begyndte at læse til lærer på seminariet. Elin fik arbejde i en børnehave i Stormgade. Der boede de i et år, hvorpå de flyttede tilbage til Løgumkloster og boede i Østergade. Elin kom i lære på kontor hos Sagfører Lüth & Gram-Hansen, mens Hans Jacob fortsatte på seminariet i Tønder. Efter endt læretid tog Elin arbejde på Løgumkloster Fritidshjem, mens Hans Jacob, da han var færdig som lærer, blev ansat på Skærbæk Kommuneskole. Medens de boede i Østergade fik de en dreng, som kom til at hedde Troels. Senere byggede de hus i Mølleparken. Her fik de en pige, der hedder Merete Hansdatter.

Da Troels kom i den skolepligtige alder solgte de huset i Mølleparken og købte en ejendom i Skærbæk. Her fik Elin arbejde på et fritidshjem, mens Hans Jacob var lærer på Kommuneskolen. Efter nogle år begyndte Elin at læse til pædagog på Seminariet i Esbjerg. Hun kørte hver skoledag fra Skærbæk til Esbjerg. Efter endt studietid fik hun arbejde som souschef i Havbrisen i Ballum. Efter et år søgte hun og blev ansat som souschef på Melbo i Skærbæk, medens Hans Jacob stadig var lærer på Kommuneskolen.

Herfra min verden går

Jeg er vokset op sammen med 3 brødre i en livsform, hvor arbejdet var et dagsværk. Det var ikke kun et middel til at tjene penge, men et mål i sig selv. Der var ingen skarpe skel mellem arbejde og fritid. Interessen for faget, det fælles ansvar, den frie og afvekslende arbejdsform, familiefællesskabet i hverdagen drev værket.

Elin maler ladeporten i en middagsstund

Vi børn var en selvfølgelig og til tider nødvendig del af arbejdskraften. Vore daglige gøremål oplevede vi både som en leg og til tider selvfølgelig også som en sur pligt, men den vigtige følelse af, at der var brug for os, var til stede. Da vores arbejde ofte havde relation til dyrene, siger det sig selv, at disse også spillede en stor rolle i vores hverdag, ikke kun som kæledyr, men i høj grad også som et eksistensgrundlag.

Elin og Arne med deres kæledyr.

Vi fulgte nøje med i processen omkring dyrene, lige fra de blev fødte til de voksede op og endte deres liv som ofre for slagterens kniv. At grisen, der rodede rundt i stien, senere skulle være søndagssteg på bordet, satte vore børnehjerner på intet tidspunkt spørgsmålstegn ved.

Men trods de daglige pligter, var der også masser af tid til leg. Naturen var vores legeplads. Her havde fantasien, spontaniteten, nysgerrigheden, trangen til udfordringer masser af muligheder.

I skoven udkæmpedes drabelige kampe mellem indianere og cowboys, røvere og soldater. Her byggede vi huler i træerne, på jorden og under jorden. Her lavede vi racerbaner til stor prøvelse for vore cykler, der jo helst skulle holde til konfirmationsalderen. Her kunne vi følge naturens gang hele året rundt.

De tilfrosne vandløb skøjtede vi på eller også huggede vi huller i isen for at grave stivfrosne frøer frem til senere optøning hjemme på komfuret.

Sommeraftnerne brugte vi til barndommens lege så som dåseskjul, antonius, kædetagfat, To mand frem for en enke. I tasmørket fangede vi flagermus og oldenborrer, eller gik på æblerov i naboens have.

Fra v.: Johannes, Elin, Jørgen og Arne

Vi havde masser af fristeder. De voksne blandede sig kun sjældent i vore lege. Konflikterne klarede vi som regel selv. Det foregik selvfølgelig ikke altid på demokratisk vis, og de "slående" argumenter blev også taget i brug imellem os, men i det store og hele er vi sluppet igennem disse konflikter uden de helt store skrammer på sjæl og legeme.

Det gav os også en vis form for tryghed, at der altid var en voksen derhjemme til at lytte til os og trøste os, når livet sammen med de andre børn blev for "surt".

Livsformen indebar også en daglig kontakt til naboer og familie i alle aldersgrupper. Naboskabet byggede på gensidig hjælp og respekt for hinandens forskellige holdninger. Og netop denne respekt var en vigtig i et grænseområde som vores, hvor nogle af naboerne tilhørte det tyske mindretal og således var knyttet til den tyske skole og kultur. Det kunne selvfølgelig godt medføre smådrillerier os børn imellem, men når først legen var i gang, talte vi samme sprog.

Mit hjem udgjorde en del af det sociale netværk for ældre og enlige familiemedlemmer. Der var tradition for at hjælpe og tage sig af dem, der på grund af sygdom eller alderdom havde behov for ekstra pleje og omsorg.

Elin, forår '93

Elin med Aase fra Sofiedal i barnevognen

Mod Løgumkloster

Jeg havde en fætter i Lovrup, han boede alene på en gammel slægtsgård. Han var noget af en original. Han kom tit hos os – især når han var sulten – og fik noget at spise. Det var tradition for, at han kom hvert år, når der skulle plukkes ænder og gæs til jul. Vi havde hjælp til plukningen af vores nabos søn Peter. Han og Jens Beck, som min fætter hed var lidt af samme type. Det var skik at Anne kogte sortsuppe, når vi plukkede fjerkræ til jul. Dette spiste de to fyre med velbehag. Jens Beck døde i sommeren 1972 og Anne og jeg arvede 8500 kr. efter ham. For disse penge købte vi en byggegrund Ved Dammen i Løgumkloster. Her byggede vi hus i sommeren 1974, som vi lejede ud i nogle år.

Vi arbejdede sammen med Johannes og drev begge ejendomme i fællesskab. Han med kreaturer og os med svin. Maskinerne havde vi sammen og brugte dem i fællesskab.

Således gik det i nogle år. Jeg fik så slidigt i knæ og ryg samt forhøjet blodtryk og søgte læge. Denne sagde, at jeg kunne søge førtidspension. Dette gjorde jeg og fik den bevilget. Samtidig fik Anne også pension. Loven sagde at hustruen også kunne blive pensioneret efter at være fyldt 62 år, når manden var pensionist. Derefter solgte vi vores bedrift til Johannes, medens Anne og jeg blev boende i stuehuset. Han lavede stalden om. Fik lavet spalter og bokse til kreaturer i stedet for svin. Der blev fyldt op med kalve og ungtyre, som jeg hjalp med at passe. Efter nogle år blev begge ejendomme solgt og de flyttede ind i vores hus Ved Dammen, som de købte. Senere solgte de og købte gården Ny-Holm på Jørgensgårdvej.

Vi byggede et mindre hus i Mølleparken og flyttede dertil i 1981. Vi begyndte på vores pensionisttilværelse dér og nød den, alt hvad vi kunne, med de bedste naboer, man kunne ønske sig.

Huset i Mølleparken

Tiden gik med forskellige gøremål. Vi fik begyndt med at forske i vores slægter. Anne i hendes og jeg i min både på mødres og fædres sider. Vi besøgte jævnligt Landsarkivet i Aabenraa, hvor vi fandt rigtig meget fra vore slægters forfædre. Fik forbindelse til Årø, hvor Annes slægt på fædrenes side stammer fra. Der fik vi forbindelser, som vi havde megen glæde af at besøge. På mødrenes side boede slægten omkring Hønning og Øster Lindet.

På mine fædrene side var de fra Vester Terp og Lindetgård ved Hønning. På mødrenes side strækker det sig fra Nørre Løgum over Arrild på gården Kokkenborg til Sdr. Bjert ved Kolding videre til Janderup i Vestjylland, derpå til Varde og til sidst i Nørre Bork, hvor det endte i 1733. Min slægt på min farmors side ligger alle begravet i familiegravstedet ved Nørre Løgum Kirke. Gravstedet har været i slægtens eje siden ca. 1845.

Vi havde stor glæde af at køre ture i egen bil bl.a. til Lolland og flere ture til Nordjylland. Vi tog flere gange med på busture til Harzen, Berlin, Rhinen. Desuden var vi med på en tur til Frankrig med lektor Jørn Buch som rejseleder. Her besøgte vi krigsskuepladsen fra første Verdenskrig, hvor min far var med og fem af Annes brødre også havde deltaget, een faldt derude og kom ikke hjem. Vi besøgte den danske kirkegård i Braine, hvor Anne lagde blomster ved mindestenen og Jørn Buch fortalte om baggrunden for dens oprettelse. Det var meget stemningsfuldt, vi var alle dybt berørte af den stemning, som var der.

Anne nedlægger krans ved fællesgraven i Braine.

Det var en helt igennem enestående, tur som vi aldrig glemmer. Lige en lille episode som jeg synes også skal med. – Vi besøgte Katedralen i Reims, hvor jeg stod i kø for at få et program, dér blev min pung taget op af baglommen, og var bare borte med penge, kørekort og det hele, men heldigvis havde Anne halvdelen af vores penge i hendes taske, så vi klarede os igennem alligevel. Jørn Buch og jeg måtte, efter at der var søgt forgæves alle tænkelige steder, hen på politistationen for at anmelde tyveriet og få skrevet en rapport til senere brug af hensyn til forsikringen, som viste sig at være i orden.

Efter at vi var kommet hjem fra turen, henvendte jeg mig til vores hjemforsikring, der betalte fuld erstatning for det stjålne, så vi led intet tab.

Dagene gik videre med hygge og samvær med naboer og venner, og med forskellige gøremål, både ude og inde. Der kom jævnligt besøg af vores børn, svigerbørn og børnebørn. Naboer kom tit og fik en sludder og vi nød en kop kaffe eller hyggede os med en øl.

Efter som tiden skred frem, nærmede vi os dagen, hvor vi kunne fejre guldbryllup og måtte i gang med forberedelserne til festen. Vi havde et år i forvejen bestilt plads på Centralhotellet her i Løgumkloster. Der blev sendt indbydelser ud til familie, naboer og venner – 118 gæster i alt. Der blev lavet planer og diskuteret frem og tilbage og resultatet blev, at der skulle være morgensang kl. 8.00 med efterfølgende morgenbord i et telt i haven. Guldbryllupsdagen var d. 27. juli 1994, som blev en dag med solskin hele dagen. Aftenen før kom naboerne og rejste en æresport i vores indkørsel, den var 8 meter bred.

Der blev desuden hængt ranke op ved yderdøren og indgangsdøren på Centralhotellet – det var helt overvældende, hvad der blev gjort for os af vores naboer, både hjemme og på hotellet dagen efter. Vi var 40 mennesker til kaffe i teltet om aftenen forud.

**Guldbryllupsmorgen
d. 27. juli 1994**

Dagen oprandt med solskin fra morgenstunden, med morgensang ledsaget af hornmusik, derefter var der flaghejsning i haven, derpå morgenkaffe i teltet, hvor vi var 84 personer i alt. Dagen igennem kom der blomster og gaver i massevis fra venner og bekendte. Klokken 16 samledes vi med børn, svigerbørn og børnebørn for at blive fotograferet. Vi var stillet op som vi skulle stå af Hans Jacob og så ville skæbnen, at der ikke var nogen til at bruge fotografiapparatet.” Hent Thomas,” sagde Anne. Vores nabos søn, Thomas blev hentet, billedet blev taget og situationen var reddet, billedet var vellykket.

Fra guldbryllupsdagen d. 27.7.1994

Der var gudstjeneste kl. 17 i Nørre Løgum Kirke med alle gæsterne. Vi havde fået en af vore gamle venner fra Kløjeng, Preben Hedegaard, som var præst i He-
dehusene, til at tale og vores nabo Hans Chr. Magaard, som er organist til at spil-
le på orgelet. Lige efter gæsternes ankomst i kirken sagde præsten, at der ville
komme en overraskelse. Det var en dame der sang solosang for os. Det var over-
ordentlig festligt og højtideligt i kirken. Efter gudstjenesten kørte vi i kortege
gennem Mølleparken, forbi hvor vi boede for at alle kunne se den store æresport
og pyntningen, der var lavet af naboerne, alt var tilrettelagt af vores børn. Vi
kørte derefter til Centralhotellet, hvor festen blev holdt om aftenen. Det blev en
hel igennem fin og minderig fest, som vi kun kan mindes med stor glæde og tak-
nemmelighed. Der var mange taler og sange samt forskellige lystige indslag af
børnebørnene. Der var god musik til middagen og til dansen bagefter. Festen
sluttede klokken 01 med natmad. Efter at vi havde taget afsked med gæsterne,
kørte vi hjem til endnu en stor glædelig overraskelse. Naboerne havde tændt le-
vende lys i alle indkørsler, samtidig med at de modtog os med fakler. Alle vores
børn og børnebørn var der og havde indkredset vores egen indkørsel med store
lys. Det var en meget glædelig og fin afslutning på vores store fest.

Prebens tale til Guldbryllup i Nørre Løgum Kirke den 27-7-1994.

Kære Anne og Hejse !

*Det skal ikke være hemmelighed at jeg blev glad, da jeg fik en opringning fra
Løgumkloster ,om jeg kunne tænke mig at forestå denne højtidelighed her i Nørre
Løgum kirke i anledning af jeres guldbryllupsdag ,en sådan højtidelighed er jo
en skik vi slet ikke kender på Sjælland .*

*Jeg er jo ikke præst på disse kanter, men har dog boet her i sognet en del år og
min datter Elisabeth er konfirmeret her i kirken ,så jeg kender en del af de gæster
,der er med her i kirken i dag .*

*Se, det er ikke en præsts opgave, ligegyldigt hvor han er præst, at fremhæve
nogle folk i sognet frem for andre ,heller ikke når han er "gæsteoptræder " i et
sogn ,som jeg gør nu i dag ,men hvad nu hvis man ikke kan lade være ?*

*For jeg må jo sige, når man har været sammen med jer to ,til kaffegæst ved
vintertide ,til familiefester som bryllupper og fødselsdage ,eller til Sct.Hansfester
i Kløjeng ,eller for at aflevere lovede kommenskringler ,eller blot for at hente æg
i køkkenet ,ja så føler man sig ikke blot bedre ,man er det .*

Jeres måde at være en del af hinanden på, gør andre mennesker glade ,og man føler sig tryk i jeres selskab .

Og som I nu sidder her foran mig, lyser I af glæde og tilfredshed, og det kan ikke undgå at smitte af på alle, som har fulgt jer hertil.

I har sikkert i jeres mange år sammen oplevet mange ting, og det ville være mærkeligt ,om alt har været rosenrødt ,og om I ikke også har måttet kæmpe for det daglige brød ,det vil I sikkert kunne fortælle en masse om .

Men I har holdt sammen i tykt og tyndt som det hedder og det er jo ikke en selvfølge i vore dage !

I vores bibel i det der hedder prædikerens bog, kan vi i det 3.kap.læse følgende :

Alting har en tid, for alt hvad der sker under himlen er der et tidspunkt .

En tid til at fødes -en tid til at dø.

En tid til at plante – en tid til at rydde.

En tid til at slå ihjel – en tid til at helbrede.

En tid til at rive ned – en tid til at bygge op.

En tid til at græde – en tid til at le.

En tid til at holde klage – en tid til at danse.

En tid til at sprede sten – en tid til at samle sten.

En tid til at omfavne – en tid til ikke at omfavne.

En tid til at opsøge – en tid til at miste.

En tid til at gemme hen – en tid til at kaste bort.

En tid til at rive itu – en tid til at sy sammen.

En tid til at elske – en tid til at hade.

En tid til krig – en tid til fred.

Hvad udbytte af sit slid har den, der foretager sig noget ?Jeg så den plage ,Gud havde givet mennesket at plage sig med : Han har gjort alting godt og rigtigt til rette tid .Han har også lagt menneskene verdens gang på sinde ,dog uden at de kan finde ud af noget som helst ,hvad Gud gør. ∴

Han har gjort alting godt og rigtigt til rette tid, siger den gamle prædiker.

Kan det virkelig have sin rigtighed, er der rimelighed i den måde det hele er skabt på ?

Er det måske ikke netop lidelse ,ondskab og død og tilintetgørelse ,der for os sætter spørgsmålstegn ved eksistensen af en barmhjertig Gud ? sådan kan vi fristes til at mene .

Men tænker vi nu alligevel nøjere efter ,så er den gamle prædiker ikke så tosset endda .

Tænker vi os at vi havde fået et liv ,hvor der intet ondt fandtes ,hvor meningsløshedens mulighed ikke hele tiden truede os ,hvad skulle vi da egentlig med vort liv ?

Så var vi jo reduceret til vegeerende ,uvirksomme væsner .så var vort liv ikke andet end det liv ,vi levede som foster i vor mors mave engang.

Kun fordi meningen med vort liv ikke ligger entydig fast ,kun fordi vi selv hele tiden må søge selv at tilkæmpe os vort liv ,søge at give det mening overfor meningsløsheden ,give det mening til at engagere sig i livet

Dette udtrykker digteren H.V.Kaalund meget klart i sangen "Jeg elsker den brogede verden "hvor der blandt andet står disse linier: "Kamp må der til skal livet gro ,thi evig stilstand er død ."

Ja- hvad skulle vi med vort liv ,hvis der ikke var noget at kæmpe for ,hvis ikke det hele tiden var truet af tilintetgørelse og meningsløshed ?

Derfor kan man heller ikke sige ,at det er det onde i verden ,tilintetgørelsen ,der benægter Guds eksistens .Måske har den gamle prædiker trods alt ret ,når han siger : "Han har gjort alting godt og rigtigt til rette tid !" Hvordan skulle vi kende glæden ,hvis ikke vi glemte sorgen ? Hvordan skulle vi kende kærligheden ,hvis ikke vi kendte hadet ? Det gode hvis ikke vi kendte det onde?

Som den tyske teolog Dorothee Sølle har sagt : En god Gud skaber sin egen begrænsning ,og indbygger det tragiske i verden .Gud er også tilintetgørelsens Gud ."Var der ikke tilintetgørelse i verden ,så var ikke alene Gud overflødig ,men vi var sandelig også ,og livet med .Hvad skulle vi med vort liv ? Men når nu prædikeren siger ,at Gud har gjort alting godt og rigtig til rette tid ,hvorfor sendte Han så sin søn til verden ? Hvad skal vi egentlig med ham ,og hvad skal vi bruge alle hans ord til , må vi spørge ?

Har vi overhovedet nogen brug for ham ,er der ikke kun os selv til at skabe i det liv ,vi lever ? er kampen mod meningsløsheden og tilintetgørelsen ,og det onde o,s.v. ikke vores kamp alene ,når det kommer til stykket ?

Jo det er det vel egentlig nok ,vi magter bare opgaven så forfærdelig dårligt .

Det bliver vi tit nok mindet om her i livet ,det ved vi godt og det ved Gud også !

Og derfor er det evangeliets påstand , at Gud sendte sin søn til verden ,for at fri verden ud af dødens vold .Fri os ud af alt det vi ikke selv magter .

Vi magter ikke livet på præmisser ,vi har fået det ,på de præmisser ,at til liv hører død ,til glæde sorg ,til lykke ,ulykke ,o.s.v. ,sådan som Kingo kunne skrive om det i 1681: "Sorrige og glæde de vandre til hobe ,lykke og ulykke de gange på rad ,med- og modgang hinanden tilråbe ,solskin og skyer de følges ad "

Et sådant liv vil vi ikke nøjes med ,vi ønsker os et bedre og finere liv ,friet for smerte og lidelse .

Og kan vi ikke få det her og nu ,så kan vi ønske os det efter døden ,udmale os skønne forestillinger om en paradistilstand efter døden eller som Prof. P. G: Lindhardt udtrykker det : bruge al vor energi på himmelske investeringer !"

Alle har vi vist svært ved at fastholde det som digteren siger;

"Jeg kommer ved ikke hvorfra .

Jeg går ved ikke hvorhen .

Jeg undrer mig over at jeg er glad "

*Vi vil ikke nøjes med et liv ,vi ikke kan se mening i ,på grund af lidelse onds-
skab og død .*

*Vi må kræve noget andet og større ,noget mere af livet ,hvis vi skal være til-
fredse og glade .Derfor siger Jesus til os : "At en discipel ,lærling , står ikke over
sin mester ,og en tjener ikke over sin herre !"*

*Når Guds egen søn blev sendt til denne jord og måtte leve livet på nøjagtig sam-
me betingelser som et hvert andet menneske ,måtte kæmpe med lidelse og død
,for til sidst at bukke under i døden ,hvor kan vi så tro at vort skal være anderle-
des ? "Sælges ikke to spurve for én skilling " siger Jesus et andet sted ,og han
fortsætter : "Og ikke en falder til jorden ,uden jeres far er med idet ,så frygt ikke I
er mere værd end mange spurve .*

Hvad mere forlanger vi ?

*Tør vi sætte vor lid til det- tør vi tro på det ,så har vi også noget at leve på ,så
har vi noget at kæmpe med ,og så har vi noget at dø på !*

*Så er vort liv ikke længere en tilfældighed ,selv om det hele tiden er fyldt med
og truet af tilfældigheder.*

Vort liv er ikke en tragedie selvom vi undertiden møder tragedien i det.

*Gud undte den mindste ting at være til ,og være til som sig selv ,både spur-
vene og os .*

*Alt er villet af Gud ,og det er en gave vi skal tage til os ,som I to Anne og
Hejse ,har gjort det og jeg er sikker på at I to føler taknemmelighed over at I har
hinanden ,og at I har jeres børn og børnebørn at kunne fejre denne dag sammen
med.*

*I har taget imod livets gave ,og det er alt hvad det drejer sig om ifølge
evangeliet .*

*Ja ,at komme til verden , at få livet givet ,få lov til at leve på godt og ondt ,så
godt og dårligt vi hver især magter det ,og så samtidig høre om dette liv ,at det er
mere værd end alverdens spurve ,mere kan vi ikke ønske os ,noget bedre at tro
gives ikke !*

Jeg ønsker Guds velsignelse over jeres fortsatte liv sammen. Amen.

Vi vil nu mens I knæler bede.

Tiden gik videre, vi havde af vores børn, svigerbørn og børnebørn fået foræret penge til en rejse til Bornholm, som vi var på kort tid efter. Det blev en meget fin og vellykket tur.

Det er så i det store og hele hvad der er at berette om vores tid i Mølleparken. Kun skal der siges, at så god en tid får vi aldrig igen. Vi træffedes jævnligt sammen med naboer og venner derfra ved festlige lejligheder og sammenkomster. Det glædede os meget.

Vi var efterhånden blevet ældre og der var trods alt et stykke vej til byen, når der skulle handles ind. Vi besluttede så, da der blev bygget 11 nye private andelsboliger i Allegade og Vindmøllegade, at købe en bolig i Allègade 18a. Den er på 93 kvadratmeter. En passende størrelse og centralt beliggende.

I stuen i Allègade 18a

Vi flyttede hertil den 15. maj 1996 og kom i gang med at indrette os i vores nye bolig. Fik anlagt en gårdhave på 45 kvadratmeter. Den blev belagt med fliser og med springvand, foræret af vores naboer fra Mølleparken, som også lagde fliserne, alt på frivillig basis. Der blev sat stakit op rundt om hele gårdhaven og plantet en hæk af roser rundt om det hele. Her håbede vi nu at få nogle gode år med hinanden.

Vi har deltaget i forskellige aktiviteter på Center Royal. Bl.a. gik vi begge til stenslibning, som vi havde megen glæde af. Jeg gik desuden til EDB-kursus samme sted, hvilket har været meget nyttigt for mig, da jeg startede med at skrive min levnedsbetretning.

Vi har haft en god tid sammen med vores børn og senere med svigerbørn og børnebørn, som vi har nydt megen glæde af og som besøger os tit og ofte. Vi samles altid med dem til fødselsdage og andre fester i familien. Det har vi stor glæde af og håber vi kan blive ved dermed fremover.

Familien forsamlet i Allégade 18a

Familien samlet i Gitte & Bjarnes have på Elmeallè

Diamantbryllup

Tirsdag d. 27.juli 2004 havde vi den lykke at kunne fejre diamantbryllup i et smukt solskinsvejr. Vi havde forberedt og glædet os i lang tid. Dagen begyndte med, at Arne hentede os kl. 7:30 til et smukt pyntet morgenbord sammen med de af vore børn, svigerbørn, børnebørn og oldebørn, der boede i nærheden. Det var en fin og dejlig begyndelse på dagen. Ved den lejlighed fik vi overrakt et stort billede som ovenfor indrammet. (Det var nok formålet med fotograferingen!) Det blev vi meget glade og taknemmelige for.

Omkring kl. 10 kørte Arne os hjem til Allègade, hvor naboerne havde overrasket os med at hænge en pæn ranke om døren. Gartneren havde været der med blomster og posten med kort og telegrammer. Blandt andet var der et telegram fra Hendes Majestæt Dronningen; det er vi meget stolte af. Senere kom Harald fra Tinglev med en fin buket fra Christa og ham samt fra Ingrid og Kurt fra Odense. Fra Løgumkloster Kommune kom Simon Mikkelsen med en hilsen samt 500,- kr indsat på vores konto i banken. Lilly og Anton Schulz kom ligeledes forbi med blomster. Der var blomster fra Birthe og Nis Matzen samt fra Anne Marie og Henning fra Kokkenborg ved Arrild. Desuden var der blomster fra Annes søskendebørn samt fra seks par af de gamle naboer i Mølleparken, hvilket glædede os meget.

Festen blev holdt i Alslev forsamlingshus kl. 13, hvortil Ulla og Johannes kørte os. Der var hængt en smuk ranke op af vore børn og børnebørn om indgangsdøren. Ranken blev hængt op aftenen før, hvorefter Karin og Søren gav kaffe, hvad vi var med til.

Indenfor i salen var bordene smukt dækket og pyntet til gæsternes ankomst. I køkkenet var alle i gang med maden og forberedelserne. Hans Chr. Eichner fra Ballum, som leverede musikken, var på plads. Gæsterne kom, fik en velkomstdrink, kom til bords og festen kunne begynde. Johannes bød velkommen på vores vegne og bad gæsterne rejse sig for at mindes tante Meta fra Arrild. Derefter sang vi "Et jævnt og muntert virksomt liv på jord" til indledning. Johannes bød alle skåle for en god fest og derefter blev maden serveret (forret – hovedret – til sidst dessert). Maden var god og serveringen i orden.

Vi havde ønsket os glade og veloplagte gæster og vi må sige, at det fik vi. En god og fin fest.

Der var delt sange rundt til hver enkelt gæst fra Højskolesangbogen til at begynde med og nogle af gæsterne havde bragt sange med til os to personligt. Der blev holdt taler. Den første, der var oppe, var Hans Jacob. Han læste en beretning op, som jeg havde skrevet til en landhusmor, som var min hustru og børnenes mor. Derefter fik jeg overrakt en armstol, som Hans Jacob havde gjort fin i stand. Sædet var beklædt med stof fra et dynevår, som min bedstemor havde vævet før genforeningen i 1920/Det er hvidt med røde striber). Der blev sunget en sang fra børnene og senere blev der talt af Anne Margrethe fra Skovsøhuset og Rosa fra Ikast. Rosa havde en sang samt et lys med til hver gæst. Lyset blev tændt mens vi sang den omdelte sang. Der var en sang fra vore naboer i Allégade-Vindmøllegade. Den var meget fin og personligt præget til os begge to, så vi måtte se forfatterne! Det tog lidt tid før, de kom op at stå for at blive hyldet med klapsalver. Det var Rie og Poul, der var forfatterne. Inge og Magge rejste sig ligeledes og udbragte et leve for os. Sådan forløb første del af festen skiftevis med taler og sang. Johannes rejste sig og bad om en halv times opmærksomhed, da der ville komme et indslag til festen. Anne og jeg blev bedt om at komme op foran. Til vores store overraskelse kom vokalgruppen "Vis Vocal" fra Visby og optrådte med musik og sang. Det blev vi meget glad for. **Tak for det!**

Senere blev vi to igen bedt om at sætte os op foran; der ville komme et indslag af en eller anden slags. Det var alle vore børn, svigerbørn og børnebørn, der hver især kom med et indlæg om vores gøren og laden i dagligdagen. Det må vi sige, det var prikken over i`et og det glædede os overordentlig meget.

Tusind tak alle sammen!

Efter desserten var der kaffe i stuen ved siden af med ”genferkage” og småkager til samt et lille glas likør mm. Mens dette stod på, blev salen ryddet til dans og Anne og jeg dansede brudevals så godt vi nu kunne. Derefter spillede musikken til kl.19:00, hvorefter der blev serveret boller med pålæg og kaffe og the til sidst. Festen sluttede med, at vi sang Anne Marie og Arnes medbragte sang: ”Vi skal gå hånd i hånd gennem livet du og jeg”.

Det blev for os to en uforglemmelig og lykkelig dag, som vi kan tænke tilbage på med stor glæde og taknemlighed fremover. Der skal lyde en stor tak til alle jer børn, svigerbørn, børnebørn og oldebørn for alt, hvad I gør og er for os to.

Diamantbrudeparret d.27.7.2004

August 2008

Det er også en stor glæde, at vi fremdeles kan samles her i stuen i Allégade i Løgumkloster nu hvor jeg har mistet min kone og livsledsagerske igennem mere end 63 år.

Anne døde på Åbenrå sygehus d. 27.10.2007, 92 år gammel og blev den 1. november under deltagelse af en stor familie-og venneflokk båret til familiegravstedet på Nr. Løgum kirkegård af sine børnebørn. Præsten Bent Oluf Dam talte over Annes skriftsprog fra hendes konfirmation (Kollosenserbrevet 3.2) og Anne havde selv udvalgt både skriftsprog og de efterfølgende salmer:

”Se nu stiger solen”
”Under dine vingers skygge”
”Vær du mig nær”
”Så tag mig da ved hånden”

Ved det efterfølgende mindesamvær blev min tak til Anne læst op igen, som den var blevet læst op til vort diamantbryllup:

Til en landhusmor...

Jeg vil nu skrive om en landhusmor. Denne husmor er min kone Anne, som jeg traf ved en fest i Arrild. Det var i sommeren 1942 og vi har holdt sammen siden den tid. Vi blev forlovet og fik ring på i sommeren 1943, da tjente jeg hos Jens Borg Gaarsblok og sønnen Peter spurgte mig helt alvorligt "Kan hun malke", det viste sig, at det kunne hun godt. Hun var endda meget bedre end jeg til dette arbejde. Vi blev gift den 27. juli 1943. Anne er vokset op i hjemmet i Arrild som den yngste af en søskende flok på 10 brødre og 2 piger. Hun lærte at passe husholdning hjemme hos sin mor og havde fået meget godt fat på det hele selv at malke fik hun lært af sin far..

Da vi begyndte i Kløjeng, tog hun del i alt det daglige arbejde, som hørte sig til ved et landbrug. Hun holdt det indvendige i fin orden, hun lavede mad og bagte, samtidig med at hun hjalp ved det udvendige arbejde i stald og lade, samt passede høns med salg af æg og høns. Det skal bemærkes at hun, da mine forældre byggede nyt stuehus påtog sig at lave mad til alle håndværkerne samt mine forældre. Det var et stort Ansvar at påtage sig. Vi havde dengang to drenge; Johannes og Jørgen, så der var nok at se til og tage fat på for en mor. Der skulle sys tøj til børnene. Det var ikke sådan ligetil, da det var lige efter anden verdenskrig og alt var knapt, så der blev syet om af brugte skjorter og lignende, hvad hun var en knag til at finde ud af. Senere kom Arne til og der var nu tre drenge at tage vare på. Vi flyttede efter 8 år til en anden og nyere bygning i 1952. Den var noget forsømt med hensyn til maling og tapet og lignende. Det ordnede Anne også og fik pyntet op samtidig med at der kom en pige til som blev døbt Elin.

Der blev også tid til at sy kjoler til sig selv og lapning af mandens skjorter og bukser m.m..

Vi fik bygget til stalden til flere svin og fjernede selv endemuren, hvilket hun hjalp til med at rense de gamle mursten for gammel mørtel. Disse sten blev senere brugt til et nyt og større hus til høns, ænder og gæs. Som følge deraf kunne Annes handel med æg og fjerkræ forøges. En handel hun fik meget ud af at arbejde med, alt imens hun passede hus og familie på bedste måde.

Det skal også lige fortælles om mine to tanter Karen og Maren, som boede sammen i Kløjeng. Tante Karen var meget syg af kræft og blev passet af tante Maren, der var alene om dette. Anne og Karen Margrethe gik hver aften derhen og hjalp med at hjælpe tante Karen i seng, indtil hun døde af sin sygdom.

Efter at være blevet alene kom Tante Maren, på grund af et dårlig ben til at ligge syg hos os og Anne passede hende. Da hun blev rask igen, kunne vi mærke at hun ikke gerne ville hjem og bo alene igen, så Anne sagde at hun kunne blive hos os. Der blev hun, indtil hun døde ret pludselig.

Annes store interesse var haven og hun fik lavet haverne i orden alle steder hvor vi har boet, så de bare blev helt i fineste orden for til sidst her i Allegade, hvor vi nu bor, at få lagt det hele til med fliser, dog med en kant uden om, hvor der er plantet roser og påskeliljer. Der blev også tid til at kniple, og senere til slægtsforskning m.m. hvad vi hver især fik meget glæde af at arbejde med. Hver med sin slægt.

Tiden gik og børnene kom i skole, blev konfirmeret, fik en uddannelse, blev gift og fik eget hjem.

Der kom børnebørn og nu oldebørn, som Bedste og Olde stadig følger med stor glæde og interesse og deltager gerne i alle deres glæder og bekymringer.

Tiden går videre, og der skal fornyelse til, også for Annes vedkommende. Det blev til at lave lykønskingskort af thebreve og andet materiale. Så der er altid noget i gang på en eller anden måde her i huset i Allegade. Det at samle børn, svigerbørn, børnebørn samt de tre oldebørn er Annes største glæde og de kommer alle gerne når der bydes til fest i Allegade 18a. Tak for det alle sammen.

For børnene og mig har hun været en kærlig og god Mor og Hustru.

Nye liv kommer til

Men livet skal jo gå videre, og det glæder mig til stadighed at kunne være en del af mine børns, børnebørns og oldebørns liv. Mine tre børn **Johannes**, **Arne** og **Elin** bor alle i nærheden af mig i Løgumkloster. Min svigerdatter Gunhild, der er enke efter **Jørgen**, bor i Gram.

Johannes og Ulla bor på Vibevej i Løgumkloster. Johannes er gået på efterløn mens Ulla arbejder som økonoma. Johannes og Ulla har sammen tre piger **Karin**, **Anette**, **Gitte Marie** og **Anne Merete**

Karin er gift med Søren Thomsen og de bor på Åbenråvej i Løgumkloster. Karin har egen frisørsalon og Søren er slagter. De har sammen tre drenge. **Jeppe**, født d.9.2.2002, **Mads Emil**, født d. 21.7.2005 og **Magnus**, født d.8.3.2007.

Gitte er gift med Bjarne Nyboe Andersen og de bor på Elmeallè i Løgumkloster. Gitte er kontorassistent og Bjarne er medejer af "Løgumkloster Lys". Gitte og Bjarne har sammen tre drenge; **Niklas** født d.17.3.1997, **Jannik** født d. 5.1.2001 samt **Lukas** født d. 4.10.2007.

Anne bor sammen med Kim Dons Sørensen i Svendborg. Anne er pædagog mens Kim arbejder i eget tagdækningsfirma. Anne og Kim har sammen sønnen **Villads**, født d. 13.8.2008

.....

Arne og Jytte bor på Sølstedgårdvej i Løgumkloster. Arne er elinstallatør og Jytte er juridisk assistent. Arne og Jytte har sammen tre børn: **Torben**, **Michael** og **Mille Charlotte**.

Torben bor i Øster Løgum og er ansat som biolog ved Åbenrå Kommune. Torben bor sammen med sin dreng **Mikkel**, der er født d.29.1.2005.

Michael er gift med Stine Harsbo og de bor i Kolding. Michael er kiropraktor og Stine er pædagog. Michael og Stine har sammen sønnen **Magnus**, der er født d. 8.6.2008

Mille bor hjemme på Sølstedgårdvej og går på gymnasiet i Tønder.

.....

Elin og Hans Jacob bor i Allègade i Løgumkloster. Elin er daginstitutionsleder og Hans Jacob er lærer. Sammen har de børnene **Troels** og **Merete**.

Troels bor sammen med Ditte Toft Thygesen i Baldersgade i København. Troels er pædagog og Ditte er farmaceut. Sammen har de sønnen **Gustav** født d. 6.6.2008

Merete bor i Hillerødgade i København. Hun er sælger for Adidas, Danmark.

Gunhild Søndergård Hansen, der er enke efter **Jørgen**, bor i Gram. Sammen fik Jørgen og Gunhild tre børn; **Jette**, **Brian** og **Kim**. Gunhild har desuden datteren Dorthe sammen med nu afdøde Benny Christensen.

Dorthe bor i Sdr. Hygum sammen med Jesper Schmidt, der er traktormekaniker. Dorthe er butiksassistent.

Jette er gift med Renè Heesch og de bor i Rangstrup. Jette er social-og sundhedshjælper og Rene arbejder på en vindmøllefabrik.

Jette og Renè har sammen tvillingeparret **Tilde** og **Benjamin** født d.6.11.2007

Brian bor sammen med Helena Jacobsen i Sdr. Hygum. Brian er traktormekaniker og Helena er ergoterapeut.

Kim bor sammen med Christina Nygaard Andersen i Lintrup ved Rødding. Kim er traktormekaniker og Christina er revisorassistent. Sammen har de datteren **Anne Sofie** født d. 10.6.2008. Anne Sofie er opkaldt efter sin oldemor(min hustru).

Kim og Anne Sofie

Anne i stuen

